

Opinnäytetyö AMK

Toimintaterapian koulutusohjelma

NTOIMS13

Syksy 2016

Svärd Essi & Toivola Heli

PONNAHDUSLAUTA ELÄMÄÄN

– Työpajatoiminnan, vertaisuuden ja vertaistuen vaikutus syrjäytyneiden elämässä

Svärd Essi & Toivola Heli

PONNAHDUSLAUTA ELÄMÄÄN

- Työpajatoiminnan, vertaisuuden ja vertaistuen vaikutus syrjäytyneiden elämässä

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää, minkälaista hyötyä syrjäytyneet saavat Varsinais-Suomen Sininauha ry:n Jokipajan työpajatoiminnalta sekä selvittää vertaistuen ja Jokipajan ohjaajien antaman vertaisuuden merkitys heidän toiminnassaan. Tarkoituksena on saada syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien pajalaisten oma ääni kuuluviin ja saada näyttöä Jokipajan yhteistyökumppaneille toiminnan kannattavuudesta ja hyödyllisyydestä. Tutkimusmetodina käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastatteluihin osallistui kuusi pajalaista, joista neljä olivat pajajakson loppuvaiheessa ja kaksi siirtyneet työelämään. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitu aineisto analysoitiin teoriaa ohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tutkimustuloksista nousee esille, että pajajakson aikana on alettu pohtia omaa tulevaisuutta ja löydetty uutta motivaatiota työ- ja opiskeluelämään siirtymiseen. Myös haastateltavien sosiaalisessa toimintakyvyssä ja sosiaalisessa elämässä on tapahtunut muutosta pajajakson aikana. Muutos näkyy lisääntyneenä avoimuutena ja rohkeutena ihmissuhteissa. Haastateltavat pitävät ohjaajien antamaa vertaisuutta merkittävänä tekijänä pajajakson onnistumisessa. Tärkeänä pidetään ohjaajien antamaa tukea sekä sitä, että pajalaisille on annettu omaa tilaa ja osoitettu luottamusta heitä kohtaan. Tutkimustulokset vertaistuen merkityksestä jäivät vähäisiksi. Haastateltavat ovat kuitenkin kokeneet, että samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten kanssa oleminen ja elämäntilanteiden vertailu luovat toivoa omaan elämään. Näiden tutkimustulosten lisäksi aineistosta nousi selkeästi esille työpajatoiminnan vaikutus henkiseen kasvuun sekä arjenhallintataitoihin. Pajajakson aikana on alettu pohtimaan oman elämän suuntaa, tekemään itsetutkiskelua sekä elämään on tullut päivärytmisiä ja enemmän sisältöä.

Opinnäytetyö antaa näyttöä Jokipajan hyödyllisyydestä ja kannattavuudesta sen yhteistyökumppaneille. Lisäksi opinnäytetyö tuo syrjäytyneiden oman äänen kuuluviin ja liittyy aineistosta nousseita asioita toimintaterapian viitekehykseen. Tulevaisuudessa Jokipajan toimintaa olisi hyödyllistä kehittää, koska sillä on selkeitä positiivisia vaikutuksia pajalaisten elämään. Toimintaterapian osaamista syrjäytyneiden auttamisessa olisi hyvä hyödyntää entistä enemmän, sillä toimintaterapeutilta löytyy ammattitaitoa syrjäytymisen taustalta löytyvien moninaisten ongelmien selvittämiseen ja auttamiseen.

ASIASANAT:

Työpajatoiminta, nuoret aikuiset, syrjäytyminen, vertaisuus, vertaistuki, arjenhallinta, henkinen kasvu

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Occupational therapist degree

Autumn 2016 | 42+1 attachment

Svärd Essi & Toivola Heli

STEPPING STONE TO THE NEW LIFE

- How workshop activity, support of equal instructors and peer support affects to the life of people who are at risk of exclusion

This thesis is a qualitative survey, with the major objective of finding out what kind of benefits people who are at risk of exclusion gets from the workshop activity. One of the main objectives is also to find out what is the meaning of peer support and support of equal instructors. The purpose of the thesis is to give a voice to the people who are at risk of exclusion and prove the effectiveness of workshop activity to the partners in cooperation. Workshop activity is organized by Varsinais-Suomen Sininauha ry which has a workshop called Jokipaja for young adults. Research method in this thesis was a theme interview. Six people from the workshop took part in the interviews. Four of them were at the end of the workshop period and two of them had already got back to work life. All the interviews were recorded and then afterwards transcribed material was analyzed by using theory directional content analysis.

The research results are showing that during the workshop period interviewees started to consider their future and they have found a new motivation to work and study life. Also, their social performance and social life had changed during the workshop period. The interviewees have got more openness and courage to the social relationships. The support of equal instructors has been a significant factor to the success of the workshop period. It is important that the interviewees have got their own space and instructors have shown trust in them. The research results about the meaning of the peer support were limited. Although spending time with people in the same kind of situation and comparing their own life to others is giving hope to the interviewees. In addition, the results of this survey are showing that workshop activity will impact to the spiritual growth and skills concerning how to control their own daily routines. The interviewees have started to consider their own life direction and have done more soul-searching during the workshop period. They have got more content in life and more routines to organize time in their daily activities.

This thesis is proving the effectiveness of Jokipaja's activity to the partners of cooperation. It is also giving a voice to the people who are at risk of exclusion and it connects the results to the concept of occupational therapy. In future it would be useful to develop the activity of Jokipaja because it have affected positively people's lives. It would be good to tap more the know-how of occupational therapy when helping people who are at risk of exclusion. Occupational therapists have professional skills to find out and help with those various problems behind the exclusion.

KEYWORDS:

Workshop activity, young adults, exclusion, support of equal instructors, peer support, daily routines, spiritual growth

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TYÖPAJATOIMINTA	8
2.1 Nuorten työpajatoiminnan lainsäädäntö ja suositukset Suomessa	8
2.2 Toiminnan merkitys toimintaterapian näkökulmasta	9
2.3 Sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen työpajalla	10
3 SYRJÄYTYMINEN	11
3.1 Syrjäytymisen taustalla olevat tekijät	11
3.2 Keinot syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi	13
3.3 Työpajatoiminta syrjäytymisen ehkäisemisessä	13
4 VERTAISUUS JA VERTAISTUKI	15
4.1 Asiakaslähtöisyys; toimintaterapian näkökulma vertaisuuteen	15
4.2 Vertaistuen hyödyt	16
5 TAVOITTEET, TARKOITUKSET JA TUTKIMUSONGELMAT	18
6 TEEMAHAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	19
5.1 Teemojen valinta ja haastattelurungon muotoutuminen	19
5.2 Haastateltavien valinta	20
5.3 Aineiston kerääminen	20
6 ANALYYSIPROSESSI	22
6.1 Analyysiprosessin eteneminen	22
6.2 Yläluokkien muodostuminen	23
7 TUTKIMUSTULOKSET	25
7.1 Jokipajan lähestymistapa ja haastateltavien elämäntilanne ennen	25
7.2 Jokipajan vaikutus opiskelu- ja työelämään sijoittumisessa	26
7.3 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen toimintakyky	28
7.4 Ohjaajat vertaisina	29
7.5 Pajalaiset vertaistukena	30
7.6 Elämän- ja arjenhallintataidot	31
7.7 Henkinen kasvu pajajakson aikana	33
7.8 Kehitysideat	34

7.9 Yhteenveto tutkimustuloksista	34
8 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	36
8.1 Opinnäytetyöprosessin, eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	37
8.2 Kehittämisehdotukset	39
LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko.

KUVAT

Kuva 1. Kuvio analyysiprosessista.....	24
--	----

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee työpajatoiminnan, vertaistuen ja vertaisuuden käsitteitä ja sitä, miten nämä tekijät vaikuttavat syrjäytyneiden 18–29-vuotiaiden elämään. Syrjäytyneisyys vaikuttaa monella tapaa ihmisen toiminnallisuuteen. Se voi näkyä esimerkiksi sosiaalisena vetäytymisenä, opiskelu- ja työelämän ulkopuolelle jäämisestä tai mielenterveysongelmina. Usein syrjäytymiseen johtaa erinäisten ongelmien kasaantuminen, joilla voi olla pitkänkin aikavälin vaikutuksia. (Hyväri ym. 2010, 11–12; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Vuonna 2012 Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n julkaiseman raportin mukaan Suomessa on noin 51 300 syrjäytynyttä 15–29 vuotiasta nuorta ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos arvelee lukujen pyörivän 14 000-100 000 välillä (Myrskylä 2012, 2; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016). Ongelmallista kuitenkin on, että syrjäytymiskäsitteelle ei ole vakiintunutta määritelmää, joten lukujen arviointi on vaikeaa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016).

Työpajatoiminta on yksi keino, jolla pyritään vaikuttamaan syrjäytymisen taustalla oleviin laaja-alaisiin ongelmiin sekä eri keinoilla tukemaan ihmisen toiminnallisuutta. Työpajoilla opitaan tekemällä ja nuorten yksilöllistä kasvua pyritään tukemaan ottaen jokaisen henkilökohtaiset tarpeet huomioon. (Huumonen 2014, 10–11.) Usein työpajoilla korostuu myös vertaistuki, kun samankaltaisissa tilanteissa olevat ihmiset kohtaavat toisensa. Työpajojen ohjaajat auttavat syrjäytyneitä nuoria ongelmien käsittelyssä, asioiden hoidossa sekä ovat tukena kun sitä tarvitaan. Tästä toiminnasta voidaan käyttää käsitettä ohjaajien antama vertaisuus. (Toom ym. 2008, 213–216.)

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Varsinais-Suomen Sininauha ry, joka on perustanut nuorille Jokipaja -hankkeen RAY:n rahoittamana. Jokipaja tarjoaa 18–29-vuotiaille työelämän ulkopuolella oleville nuorille työelämän valmiuksia sekä opastaa heitä hakemaan työ- ja opiskelupaikkaa. Lisäksi työpajalla on tarjolla erilaisia kädentaitoja, valokuvausta ja mediatuotantoa sekä liikuntakokeiluja ja ruoanlaittoa. Jokipajan toiminnan tavoitteena on edistää työelämään vaadittavia taitoja toiminnan avulla (Sininauhaliitto ja Sininauhasäätiö 2016). Nuoret vaikuttavat itse vahvasti Jokipajan toiminnan sisältöön. Toiminta on alkanut syksyllä 2014. (Varsinais-Suomen Sininauha ry 2015.)

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusaineisto kerättiin teema-haastatteluilla. Tavoitteena on haastattelujen avulla selvittää, miten työpajatoiminta on vaikuttanut pajalaisten elämään ja mikä merkitys vertaistuellalla ja pajan ohjaajien antamalla vertaisuudella on. Opinnäytetyöllä pyritään selvittämään nimenomaan laadullinen

näkökulma siitä, minkälaista hyötyä pajalaiset ovat saaneet Jokipajan toiminnasta. Tämän vuoksi haastateltaviksi on valittu sellaisia henkilöitä, joiden tiedetään hyötynneen Jokipajan toiminnasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa näyttöä Jokipajan hyödyllisyydestä ja kannattavuudesta sen yhteistyökumppaneille ja rahoittajille. Opinnäytetyöllä pyritään antamaan lisää tietoa siitä, miten syrjäytyneisyyteen voidaan vaikuttaa tuoden esiin syrjäytyneiden omia kokemuksia ja tunteita. Työllä halutaan myös selvittää, mikä merkitys työpajojen toiminnalla on heidän elämässään. Syrjäytyneiden auttaminen on niin yhteiskunnan, lähipiirin kuin yksilönkin näkökulmasta hyödyllistä ja tarpeellista.

Aihe on tärkeä myös toimintaterapian näkökulmasta. Työpajatoiminta perustuu toiminnan kautta oppimiseen sekä mielekkään toiminnan löytämiseen (Notkola ym. 2013, 120), joten lähtökohdat ovat samat kuin toimintaterapiassa. Läpi opinnäytetyön esiin nousevia asioita ja käsitteitä pohditaan toimintaterapiassa käytettävän Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallin käsitteiden mukaan. Malli valikoitui sopivaksi, koska sen käsitteet sopivat opinnäytetyöhön ja tukevat muuta opinnäytetyön viitekehystä. Esimerkiksi asiakaslähtöisyys on koko mallin lähtökohtana ja sopii hyvin myös tukemaan opinnäytetyön näkökulmaa.

Opinnäytetyöllä pyritään antamaan uutta näkökulmaa tarkastella nuoria ja työpajatoimintaa toimintaterapian viitekehuksesta niin toimintaterapeuteille kuin toimintaterapian opiskelijoille. Yhteiskunnallisella tasolla opinnäytetyö antaa tietoa työpajatoiminnan lähestymistavoista ja asiakaskunnasta.

2 TYÖPAJATOIMINTA

Työpaja on joustava toimintaympäristö, jossa opitaan tekemällä. Perustehtävänä on valmennus, jolla tuetaan pajalaisen yksilöllistä kasvua, elämäntaitoja sekä sosiaalista vahvistumista. (Notkola ym. 2013, 120.) Työpajan työt vaihtelevat paikkakunnittain tarpeen ja resurssien mukaan, mutta perinteisimpiä pajoja ovat erilaiset kädentaidot. Vaikka työpajoilla pyritään yhteisölliseen toimintatapaan, on yksilöllisten tarpeiden huomiointi tärkeää, jotta oppiminen ja taitojen karttuminen motivoisi pajalaista kehittämään itseään lisää. (Huumonen 2014, 10–11; Hämäläinen & Palo 2014, 12–13.)

Työpajatoiminta on tarkoitettu työttömille nuorille ja aikuisille, joilta puuttuu ammatillinen koulutus tai työkokemus. Pajoille hakeutuu myös pitkäaikaistyöttömiä, päihde- ja mielenterveyskuntoutujia tai muuten työ- tai toimintakyvyltään heikentyneitä työnhakijoita. Työttömät päätyvät pajalle erilaisia polkuja pitkin ja tulevat sinne työkokeiluun, palkkatuettuun työhön tai esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan. (Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry 2015a.)

2.1 Nuorten työpajatoiminnan lainsäädäntö ja suositukset Suomessa

Nuorten työpajatoiminnan yleisten perusteiden ja suositusten (OKM/10/600/2014) mukaan jokaista pajalaista tulee ohjata yksilöllisesti ja ryhmässä henkilökohtaisia tavoitteita vaalien. Lisäksi toiminnan täytyy parantaa pajalaisen valmiuksia päästä opiskelemaan, suorittaa opiskelut loppuun tai päästä työmarkkinoille, elämönhallintataitojen kartuttamista unohtamatta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.) Nuorisolain 7 pykälässä säädetään, että muun muassa nuorten työpajapalvelujen järjestäminen kuuluu kunnille ja se on osa kunnan nuorisotyötä ja –politiikkaa (Nuorisolaki 7§, 2010). Vuonna 2012 kuitenkin ainoastaan 29 % kaikista työpajoista pystyi ottamaan kaikki sinne haluavat nuoret. Syitä sille, että kaikki nuoret eivät pääse mukaan toimintaan, ovat tilan puute ja liian vähäinen henkilökunta. (Notkola ym. 2013, 120.) Nuorten työpajojen rahoitus koostuu Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämästä valtionavustuksesta, kunnan rahoituksesta, avustuksista, sekä esimerkiksi pajalaisten valmistamien tuotteiden myynnistä (Huumonen 2014, 10).

Työpajakentän ja sosiaalisen työllistämisen toimialan kehittäjän, Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry:n, vuoden 2015 tilastojen mukaan Suomessa on 260 kuntaa, joissa on valtionavustuksella toimivaa työpajatoimintaa ja 37 kuntaa, joista ei löydy työpajatoi-

mintaa. Varsinais-Suomen sininauha ry kuuluu Valtakunnalliseen työpajayhdistykseen. (Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2015b.)

2.2 Toiminnan merkitys toimintaterapian näkökulmasta

Toiminta on kokonaisuus tehtäviä ja toimintoja, jotka kuuluvat päivittäiseen arkielämään. Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallin mukaan toiminta voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: itsestä huolehtimiseen, vapaa-aikaan ja tuottavuuteen. Jokainen ihminen tarvitsee fyysistä ja psyykkistä toimintaa yhtä paljon kuin ruokaa ja juomaa eli toiminta kuuluu ihmisluonnon perustarpeisiin. Tekemällä ja toimimalla oppii paljon uutta. Kun toiminta on tarpeeksi haastavaa, mutta myös mielekästä, on se terapeutista ja kuntouttavaa. (Townsend ym. 2002, 34–35, 40–41; Creek & Lawson-Porter 2010, 68.)

Eri toiminnot tuovat ajallista ja sisällöllistä rakennetta ihmisen elämään. Toiminnan kautta ihminen organisoi aikaansa ja luo rytmiä elämälleen. (Townsend & Polatajko 2007, 22.) Ajankäyttöön liittyy vahvasti myös tasapainon löytyminen eri toimintojen välillä. Se, kuinka paljon aikaa ihminen käyttää esimerkiksi itsestä huolehtimiseen, työntekoon ja opiskeluun, sosiaalisiin suhteisiin ja vapaa-aikaan, on yksilöllistä. Silloin kun ihminen on tyytyväinen omaan ajankäyttöön, ovat hänen toimintakokonaisuudet tasapainossa. (Townsend ym. 2002, 38.)

Toiminta on merkityksellistä ja mielekästä silloin, kun ihminen täyttää sen avulla tavoitteen tai tarkoituksen, joka juuri hänelle on yksilöllisesti tai kulttuurillisesti tärkeä. Se, mikä on mielekästä toimintaa toiselle, ei välttämättä ole toiselle lainkaan. (Townsend ym. 2002, 36; Creek & Lawson-Porter 2010, 68–70.) Toiminta voi olla mielekästä silloin kun ihminen tekee asioita, joita pidetään oikeina, tärkeinä ja merkityksellisinä, joita tehdessään yksilö kokee olevansa itsenäinen sekä taitava juuri kyseisessä toiminnassa. Toiminta on mielekästä kun ihminen uppoutuu sisälle toimintaan ja siten se on myös psykologisesti palkitsevaa. (Hoyme ym. 2015, 47–48.)

Mielekäs toiminta saattaa edistää yksilöllistä tai sosiaalista identiteettiä. Silloin kun ihminen saa itse valita toimintansa johon osallistuu, hänellä on mielenkiintoa ja motivaatiota myös sitoutua kyseiseen toimintaan. (Townsend & Polatajko 2007, 21.) Mielekkään toiminnan vaikutukset voivat olla välittömiä tai pitkän aikavälin vaikutuksia. Välittömiä vaikutuksia syntyy silloin kun mielekäs toiminta on heti palkitsevaa. Voidaan

myös ajatella, että mielekkään toiminnan vaikutukset ja siitä saatu hyöty näkyy vasta vähän ajan kuluttua. Esimerkiksi ihminen voi nauttia opiskelusta, mutta se ei ole aina palkitsevaa ja voi tuntua joskus inhottavalta. Mielekkään toiminnan vaikutus näkyy kuitenkin myöhemmin, kun opiskelun tavoitteet saavutetaan ja näistä saadaan esimerkiksi kiitosta. (Hoyme ym. 2015, 48–49.) Mielekäs toiminta on yhdistetty vahvasti terveyteen ja hyvinvointiin. Ilman mielekästä toimintaa ihminen saattaa passivoitua, sillä elämä alkaa pikimmiten tuntua hyödyttömältä ja raskaalta. (Hersch, Lampont & Coffey 2005, 36.)

2.3 Sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen työpajalla

Sosiaaliseen toimintakykyyn kuuluvat kommunikointi ja vuorovaikutustaidot, kuten keskustelun aloitus- ja ylläpitämiskyky, fyysinen läsnäolo, aiheessa pysyminen tai sujuva aiheen vaihtaminen. Keskustelun aloitus- ja ylläpitämiskykyyn liittyy taito tervehtiä asianmukaisesti, kiinnittää toisen huomio ja kysymysten kysyminen keskustelun ylläpitämiseksi. Keskustelun tuottamiseen kuuluu puheen selkeys ja rytmi, sekä elehtiminen. Fyysiseen läsnäoloon kuuluu katsekontaktin luominen, sopivan fyysisen etäisyyden pitäminen ja tunneimpulssien kontrollointi. Kielellisillä taidoilla tarkoitetaan puolestaan oikeiden sanojen valitsemista ja käyttämistä, sekä oikeanlaista käyttäytymistä vuorovaikutustilanteessa. Empatia kuuluu myös kielellisiin taitoihin. (Fisher 2009, 163–171.)

Aluksi työpajaan saapuvan uuden pajalaisen sosiaalista toimintakykyä voidaan arvioida ja tämän pohjalta pajalaisen sosiaalisia vuorovaikutussuhteita pyritään tukemaan tarvittavilla keinoilla. (Huumonen 2014, 26–27.) Sosiaaliset kokemukset ovat tärkeitä, sillä ne vaikuttavat ihmisen minäkuvaan, tuovat tarkoitusta arkeen ja yhdistävät ihmisiä toisiinsa. Samalla ihminen muuttaa koko ajan fyysistä, sosiaalista, kulttuurillista ja institutionaalista ympäristöään sen mukaan, miten hän on kontaktissa ja yhteydessä muihin ihmisiin. (Townsend ym. 2002, 43). Työpajatoiminnassa pajalaiset saavat näitä sosiaalisia kokemuksia ja ne toimivat sosiaalisen toimintakyvyn vahvistajina.

3 SYRJÄYTYMINEN

Syrjäytymisen määrittelemisen ei ole yksiselitteistä ja syrjäytymiskäsitteen käyttöön liittyy ongelmia, sillä usein tämä tulkitaan käsitteenä kielteisenä ja leimaavana. Syrjäytymisen rinnalla käytetäänkin joskus vaihtoehtoisia termejä lieventämään syrjäytymismääritelmän negatiivisuutta. Näitä ovat esimerkiksi vähä- tai huono-osaiset, vaikeuksiin joutuneet, heikommin toimeentulevat tai ulkopuoliset. (Hyväri ym. 2010, 11–12; Juhila 2015, 53–54.)

Syrjäytymisellä tarkoitetaan ulkopuolelle joutumista sosiaalisista suhteista, työstä, koulutuksesta sekä mahdollisuudesta osallistua vaikuttamiseen, vallan käyttöön tai yhteisölliseen toimintaan (Hyväri ym. 2010, 11). Syrjäytymisen voi myös määritellä kuuden eri osa-alueen näkökulmasta: sosiaalinen-, koulutuksellinen-, taloudellinen, oikeudellinen-, terveydenhoidollinen- ja työelämän ulkopuolisuus. Näille kaikille osa-alueille yhteistä on, että ne vaativat oma-aloitteisuutta sekä asiakkaaksi hakeutumista, jotta syrjäytyneisyys tietyllä osa-alueella voisi loppua. Suomessa puhutaan usein koulutuksellisesti ja työelämän näkökulmasta kun määritellään syrjäytyneisyyttä. (Myrskylä 2011, 22–23; Myllyniemi 2014, 214–216.)

Sosiaalinen syrjäytyneisyys on myös merkittävä osa-alue. World Health Organization WHO määrittelee sosiaalista syrjäytymistä neljän eri tekijän mukaan: taloudellisen, poliittisen, sosiaalisen ja kulttuurisen. Ihminen voi kokea olevansa sosiaalisesti syrjäytynyt yksilöllisellä, oman perheen, isomman ryhmän, yhteisön, kulttuurin tai maailmanlaajuisella tasolla. (Escorel ym. 2008, 7.) Sosiaalisen syrjäytymisen piirteinä voidaan pitää ihmisen toimintavaihtoehtojen vähentymistä, sosiaalista haavoittuvuutta sekä epävarmuutta tulevaisuudesta (Tuppurainen & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta 2009, 43–44).

3.1 Syrjäytymisen taustalla olevat tekijät

Syrjäytymisen taustalla on usein jokin tekijä, joka ihmisen elämässä muuttuu hyvästä huonoksi tai vaikeaksi. Muutos saattaa näkyä esimerkiksi opiskelu tai työelämän ulkopuolelle jäämisestä tai se saattaa ilmentyä esimerkiksi mielenterveysongelmina. Syrjäytyminen ja elämäntilanteen muutos voi tapahtua vähittäin sivuun ajautumisena tai isona rajuna muutoksena. Usein pystytään tunnistamaan riski- ja vaaratilanteita tai tekijöitä, jotka saattavat johtaa syrjäytymiseen. (Hyväri ym. 2010, 11–13.) Nuorten kohdalla en-

simmäisenä merkinä on usein ajautuminen poikkeavalle elämänuralle (Notkola ym. 2013, 63).

Pelkän peruskoulun suorittaneiden riski syrjäytyä on lähes kolminkertainen verrattuna niihin, jotka ovat suorittaneet ammatillisen keskiasteen koulutuksen (Myrskylä 2010, 10–13). Syrjäytymisen riski alkaa kasvaa 18-ikävuodesta eteenpäin, jos sopivaa opiskelupaikkaa ei löydy. Mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt, sitä pienempi todennäköisyys koulutukseen hakeutumisella ja sen suorittamisella on. Kouluttamattomalla nuorella on rajoitettu oikeus työmarkkinatukeen ja tämän vuoksi monikaan ei ilmoitaudu työtömäksi työnhakijaksi. Tämä johtaa siihen, että monet ajautuvat yhteiskunnan tukien ulkopuolelle. (Myrskylä 2012, 2, 8-9.)

Koulutuksen puute vaikuttaa suoraan työttömyyteen. Kouluttamattomilla toistuvat työttömyysjaksot sekä lyhyet määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisiä. Lyhyeksi jäävä työpanos vaikuttaa päivärahojen ja eläkkeiden pienentymiseen. Tämä johtaa pidempi aikaisiin vaikutuksiin ja usein syrjäytyneet joutuvat elämään köyhyysrajan alapuolella. (Myrskylä 2010, 19–24.) Kouluttautumattomuus vaikeuttaa työnsaantia, sillä usein matalan koulutuksen työpaikoista on suurin kilpailu. Lisäksi taloudellisesti vaikeissa tilanteissa työpaikan menettää juuri heikosti koulutetut. (Myrskylä 2012, 14–15.)

Syrjäytyminen ja työttömyys siirtyvät ainakin osittain sukupolvelta toiselle. Noin puolella syrjäytyneistä myös vanhemmat ovat samassa tilanteessa. (Myrskylä 2010, 16–17; Myrskylä 2012, 7.) Syrjäytymiseen voi vaikuttaa myös huonot kotiolot lapsuudessa ja nuoruudessa, jolloin henkilö on jäänyt vaille huolenpitoa (Hyväri ym. 2010, 73–74). Suuressa riskissä syrjäytyä ovat varsinkin huostaan otetut lapset. Esimerkiksi huostaan otetuista lapsista vain kymmenen prosenttia suorittaa lukion. (Myrskylä 2012, 7-8.) Epävakaat kotiolot saattavat johtaa myöhemmin nuoren epäsosiaaliseen käyttäytymiseen, päihteiden käyttöön, rikollisuuteen, koulusta poissa olemiseen ja yleiseen sääntöjä vastaan kapinointiin. Lisäksi perhe- ja sukulaissuhteet heikentyvät ja niiden merkitys vähenee. (Hyväri ym. 2010, 73–74.)

Nuorisotutkimusverkoston tekemässä Nuorisobarometri tutkimuksessa nuorilta kysyttiin, mistä asioista syrjäytyminen johtuu nuorten omasta mielestä. Suurimpina tekijöinä koettiin ystävien puute, oma laiskuus tai välinpitämättömyys, tulevaisuuden uskon puute ja epäterveelliset elämäntavat. (Tuppurainen & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2009, 46–47; Myllyniemi 2014, 51–52.) Eri tekijät vaikuttavat toisiinsa: opiskelupaikan puute vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin ja mielenterveysongelmat voivat johtaa

työttömyyteen. Tästä voi päätellä, että syrjäytyneisyyden taustalla olevia syitä pitäisi tarkastella kokonaisuutena, jossa eri tekijät vaikuttavat toisiinsa.

3.2 Keinot syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi

Syrjäytymisen taustalla on usein moninaisia ongelmia ja tämän vuoksi syrjäytymisen vastainen työ edellyttää laaja-alaista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Ihmisen fyysisen, sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin kaikkia osa-alueita on ymmärrettävä, jotta syrjäytyneen ongelmiin pystytään puuttumaan. (Hyväri ym. 2010, 18–19.) Syrjäytyneiden nuorten auttamisessa korostuu psykososiaalisen tilanteen kokonaisvaltainen kartoitus. Tämän avulla voidaan luoda yksilöllisiä palvelukokonaisuuksia ja yksilökohtaista palvelunohjausta, joka kohdistuu juuri ongelma-kohtiin. (Notkola ym. 2013, 65.)

Syrjäytymistä ehkäisevä toiminta sisältää muun muassa opiskeluihin ja työllistymiseen tukevaa toimintaa, päihdekuntoutusta ja erilaisia syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita. Syrjäytymisen vastaista työtä tekevät erilaiset järjestöt esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys RAY. RAY luokittelee syrjäytymisen vastaiseksi työksi sellaisen, jonka toiminta keskittyy lastensuojeluun, päihdetyöhön, ensi- ja turvakotien toimintaan, mielenterveystyöhön, sijaishuoltotoimintaan tai työttömien toimintaan. Konkreettisesti työ voi olla esimerkiksi päivä- ja työtoimintaa, toimintakyvyn edistämistä tai vapaaehtois- ja vertaistoimintaa. (Hyväri ym. 2010, 296–297.) Pääosin toimintaa rahoitetaan projekti-luontoisesti. Projektiluontoinen toiminta on tehokasta, mutta se ei ole kovin pitkäjänteistä. Lyhyellä projektiluontoisella toiminnalla ei saada pitkän aikavälin vaikutuksia, elleivät projektit saa pidempiaikaista rahoitusta. (Hyväri ym. 2010, 300.)

3.3 Työpajatoiminta syrjäytymisen ehkäisemisessä

Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksessä on tarkasteltu, mikä vaikuttavuus työpajatoiminnalla on syrjäytymisen ehkäisemisessä. Työpajatoiminnalla on ollut vaikutusta erityisesti syrjäytyneiden nuorten opintoihin sijoittumiseen. Eniten pajajaksot ovat auttaneet henkilöitä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Tarkastuksen mukaan työhön sijoittumiseen pajajaksolla ei ole ollut merkittävää vaikutusta. Toisaalta työn saamisen tärkein tekijä on koulutus. Voidaan siis ajatella, että työpajoilla olleet

opiskelupaikan saaneet nuoret hyötyvät pajajaksosta tätä kautta myöhemmin töitä haikiessaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 90–92.)

Työpajatoiminnan määrällisiä tavoitteita ovat nuorisotyöttömyyden asteittainen poistaminen. Lisäksi kaksi kolmasosaa työpajan nuorista tulisi sijoittua työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan puolen vuoden ja vuoden välisenä aikana pajajakson jälkeen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 84–85.) Tämä nähdään tarkastuksessa osittain ongelmallisena. Työ- tai opiskeluelämään sijoittuminen ei kerro kaikkea työpajatoiminnan vaikuttavuudesta. Tämä ei mittaa sitä, onko syrjäytyneiden elämänhallinta parantunut tai ovatko pajalaiset huomattavasti paremmassa elämäntilanteessa vaikka työtä ei olekaan vielä löytynyt. Tarkastuksessa tehtyjen haastatteluiden pohjalta nousee esille, että pajajaksojen aikana pajalaiset ovat saaneet asioita järjestykseen ja enemmän niin sanotusti ryhtiä elämään. Pajajaksoilla on harjoiteltu myös elämän perustaitoja esimerkiksi ruuanlaittoa ja raha-asioiden hoitoa. Nämä ovat pajalaisille osille vieraita asioita, sillä perheen malli elämänhallintataitoihin on puutteellinen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 94–95.)

Elämänhallinnan parantumisesta voidaan arvioida esimerkiksi sillä, onko päihteiden käytössä, sosiaalisissa suhteissa, perhesuhteissa tai arkielämän sisällössä tapahtunut muutoksia pajajakson aikana. Työpajatoiminnan merkitystä elämänhallintataitojen parantamiseen on kuitenkin tutkittu vähän eikä sen vaikuttavuudesta ole vielä merkittäviä tutkimustuloksia. Tarkastuksen mukaan tähän olisi kuitenkin selkeä tarve, sillä elämänhallinnan parantuminen on ensimmäinen edellytys ennen työ- tai opiskeluelämään siirtymistä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 95–96.)

4 VERTAISUUS JA VERTAISTUKI

Vertaisuutta ja vertaistukea pidetään monesti toistensa synonyymeina, mutta vertaisuus on vertaistukea laajempi käsite (Hyväri ym. 2010, 86). Vertaisuus voidaan jakaa kolmeen eri tasoon: eksistentiaaliseen, episteemiseen ja juridiseettiseen vertaisuuteen. Eksistentiaalisella vertaisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmissuhteissa kaikki ovat tasa-vertaisia, eikä esimerkiksi vertaisryhmän ohjaaja ei ole asemassaan ylempänä ryhmäläisiä. (Toom ym. 2008, 216.) Tämä voi käytännössä tarkoittaa siis sitä, että ryhmäläiset ja ohjaaja voivat yhdessä tasavertaisina ihmisinä päättää, mitä tehdään ilman, että ohjaajan mielipide olisi muita painavampi.

Episteemisellä vertaisuudella tarkoitetaan sitä, kun jollain muulla henkilöllä on enemmän tietoa kuin toisella. Episteemisen vertaisuuden ansiosta tietäväisempi henkilö voi kokemuksillaan ja tiedoillaan auttaa vertaisiaan esimerkiksi ongelmatilanteita ratkoen. (Toom ym. 2008, 213–214.) Esimerkiksi henkilö A on opiskeluissaan hyvin menestynyt, mutta henkilöllä B on ollut vaikeuksia opiskelussa. Henkilö A voi toimia henkilö B:n vertaisena auttaen B:tä opiskelussa.

Juridiseettisessä vertaisuudessa henkilöillä on tietynlaiset vastuut ja velvollisuudet. Yhdellä henkilöllä, esimerkiksi ryhmän ohjaajalla, on selkeästi enemmän velvollisuuksia. (Toom ym. 2008, 213–214, 216.) Vertaisuutta voi olla monenlaista ja se ei edellytäkään vertaisilta yhteistä ongelmaa, sairautta tai kriisiä (Laine ym. 2010, 86).

Vertaistuella tarkoitetaan puolestaan ihmissuhdemuotoa, joka perustuu samankaltaisten ihmisten tasa-arvoisuuteen, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemiseen, sekä ennen kaikkea toisen ihmisen kanssa kokemusten ja tunteiden jakamiseen. Ihmiset, joilla on samankaltaisia kokemuksia toistensa kanssa, voivat ymmärtää paremmin toisiaan ja sitä kautta ymmärtää paremmin myös omaa elämää. (Ruishalme & Saaristo 2007, 115; Toivio & Nordling 2013, 328–329.)

4.1 Asiakslähtöisyys; toimintaterapian näkökulma vertaisuuteen

Erityisesti eksistentiaalisen ja episteemisen vertaisuuden piirteet ovat myös asiakslähtöisyyden taustalla toimintaterapiassa. Asiakslähtöisyys on yhteistyöhön pohjautuva lähestymistapa. Toimintaterapeutti osoittaa kunnioitusta asiakasta kohtaan, ottaa hänet mukaan päätöksentekoon sekä puhuu asiakkaan kanssa asioista, jotka ovat asiakkaal-

le tärkeitä. Terapeutti myös tunnistaa ja ottaa huomioon asiakkaan omat kokemukset ja vahvuudet. Asiakslähtöisessä toimintaterapiassa asiakas tuo yhtäläillä oman ainutlaatuisen panoksensa terapiaan, eikä ole vain sivustaseuraaja. (Townsend ym. 2002, 49.)

Asiakslähtöisyydessä asioita tehdään yhdessä asiakkaan kanssa, eikä hänen puolestaan. Välillä kyse voi olla esimerkiksi motivaation synnyttämisestä ja välillä taas uuden suunnan tai uusien keinojen löytämisestä elämään. Asiakslähtöisessä toimintaterapiassa asiakasta helpotetaan, opastetaan, valmennetaan, koulutetaan ja kehoitetaan eri asioissa ja toiminnoissa. Terapeutti voi myös itse heijastaa asiakkaan toimintaa. Näiden lisäksi asiakslähtöisyydessä korostuu aina asiakkaan kuuntelu ja kannustus. (Townsend ym. 2002, 51–53.)

Tärkeintä asiakslähtöisyydessä asiakkaalle on, että hänen mielipiteitään, toiveitaan, halujaan ja arvojaan kunnioitetaan toimintaterapian aikana. Asiakkaan rooleja, mielenkiinnon kohteita, ympäristöä ja kulttuuria pidetään tärkeinä. Samalla korostetaan asiakkaan omaa vastuuta omassa terapiaprosessissaan. (Townsend ym. 2002, 51–53.)

4.2 Vertaistuen hyödyt

Vertaistuella sanotaan olevan merkitystä erityisesti vaikeissa elämänvaiheissa, mutta yhtäläillä siitä voi olla apua arkipäivän elämänlaadun vahvistamisessa. Tärkeintä vertaistuessa on, että samankaltaisia asioita kokeneet ihmiset jakavat kokemuksiaan keskenään ja saavat toisiltaan tukea ja apua. Lisäksi elämän menetyksiä käsitellään yhdessä ja pohditaan ratkaisuja sen hetkisiin ongelmiin. (Holm ym. 2010, 11–13, 16.)

Vertaistuen avulla tuetaan ihmisen perustarpeita kun niitä muualta ei saa. Ihminen haluaa, että häntä kuunnellaan, hänet otetaan vakavasti, häntä kohtaan osoitetaan sympatiaa ja hänelle annetaan mahdollisuus jakaa vaikeitakin tunteita. (Cowie & Wallace 2000, 5.)

Parhaimmillaan vertaistuen avulla ihminen voi löytää omat voimavaransa uudelleen. Toisten antama tuki voi saada liikkeelle prosessin, jossa esimerkiksi ennen passiivinen avunsaaja saattaa muuttua aktiiviseksi toimijaksi. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi siinä, että ihminen alkaa taas ottaa vastuuta omasta elämästään ja ohjaa sitä haluamaansa suuntaan. Vertaistuesta ei ole apua pelkästään henkilölle itselle, vaan se saattaa auttaa myös hänen läheisiään jaksamaan. Kun asioista puhutaan muiden samassa

tilanteessa olevien kanssa, läheisten kuorma tukijoina pienenee. (Holm ym. 2010, 11–13, 16.)

Vertaistuki perustuu kokemustiedon jakamiseen. Kokemustieto on henkilökohtaisen kokemuksen kautta kertyneitä tietoja ja taitoja, joita ei voi opiskella mistään. (Holm ym. 2010, 21–22.) Samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten on helpompi puhua vaikeistakin asioista keskenään, sillä silloin molemmin puolinen ymmärrys on parempi. Toisen tunteita ja kokemuksia ymmärretään, eikä asioita paheksuta tai arvostella. Nämä ihmiset saattavat joillekin olla ne ainoat, joille on edes mahdollista puhua vaikeista asioista. Vertaistukena saatu empatia on täysin eri luokkaa kuin esimerkiksi läheisiltä saatu. (Holm ym. 2010, 18–19.) Puhutaankin niin sanotusta tunnepohjaisesta tuesta. Asioita lähestytään ystävinä, neuvoen ja ratkaisten ongelmia yhdessä. (Cowie & Wallace 2000, 9-10.)

Vertaistuki voi olla opetukseen tai tiedon jakamiseen perustuvaa (Cowie & Wallace 2000, 9-10). Vertaistuen hyöty näkyy, kun ihminen kohtaa toisia samassa tilanteessa olevia ja ymmärtää, ettei olekaan niin erikoinen. Tilanteisiin liittyvät erilaiset tunteet tai käyttäytymismallit ovat normaaleja. Vertaistuen avulla ihminen saattaa kokea olevansa taas tärkeä ja hyödyllinen. Lisäksi kertomalla omista kokemuksista kertoja prosessoi ja käsittelee asioita uudelleen. Tätä kautta asioihin voi avautua uusia näkökulmia, joka johtaa uuden oppimiseen omasta elämästään. (Holm ym. 2010, 18–22.)

5 TAVOITTEET, TARKOITUKSET JA TUTKIMUSONGELMAT

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, minkälaista hyötyä syrjäytyneet saavat Varsinais-Suomen Sininauha ry:n Jokipaja - Nuorten työpajan toimintaan osallistumisesta sekä mikä merkitys vertaistuellalla ja Jokipajan ohjaajien vertaisuudella on.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada syrjäytyneiden oma ääni kuuluviin. Tarkoituksena on samalla saada näyttöä Jokipajan yhteistyökumppaneille toiminnan kannattavuudesta ja hyödyllisyydestä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten työpajatoiminta on vaikuttanut nuorten opiskelu- tai työelämään siirtymiseen?
2. Miten työpajatoimintaan osallistuminen on vaikuttanut pajalaisten sosiaaliseen toimintakykyyn tai muuttanut pajalaisten sosiaalista elämää?
3. Miten pajalaiset ovat kokeneet ohjaajien vertaisuuden?
4. Minkälaisia pajalaisten kokemukset vertaistuesta ovat?

Tutkimuskysymykset muotoutuivat viitekehykseen perehtymisen jälkeen, kun opinnäytetyön tekijöillä oli laajempi käsitys syrjäytyneisyydestä ja työpajatoiminnasta. Syrjäytymiskäsitteen laaja-alaisuuden vuoksi haluttiin keskittyä tarkemmin eri syrjäytymismuotoihin: sosiaaliseen, koulutukselliseen ja työelämän ulkopuolisuuteen. Toimeksiantajan kanssa päädyttiin siihen, että nämä muodot koskettavat lähimmin pajalaisten tilanteita. Toimeksiantajan toiveena oli myös saada tietoa pajalaisten kokemasta vertaisuudesta ja vertaistuesta.

6 TEEMAHAASTATELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Teemahaastattelussa oleellista on, että haastattelu käsittelee tutkimukselle keskeisiä teemoja. Haastattelusta puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys eli haastattelu kulkee teemojen varassa ja muistuttaakin siksi pitkälti avointa keskustelua. Oleellisinta on, että teemahaastattelu ottaa huomioon erilaisten ihmisten tulkinnat ja kokemukset samoista teemoista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.) Syrjäytyneisyyden taustalla on usein monia tekijöitä, joten syyt ja seuraukset eivät ole aina yksiselitteisiä. Laadullisen haastattelututkimuksen avulla nuorten omat kertomukset ja tulkinnat tulevat paremmin ilmi. (Tuppurainen & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2009, 44–45.) Toimintaterapeutin ammattitaitoon kuuluvat hyvin keskeisenä osana haastattelu- ja vuorovaikutustaidot. Asiakkaan kuunteleminen ja kunnioittaminen ovat osana asiakaslähtöistä lähestymistapaa ja siksi toimintaterapeutin täytyykin pyrkiä myös avoimeen ja selkeään kommunikointiin asiakasta reflektoiden. (Townsend ym. 2002, 49–51; Taylor 2008, 211.) Tämän vuoksi teemahaastattelun valitseminen tutkimusmenetelmäksi oli luonnollinen valinta opinnäytetyöhön.

5.1 Teemojen valinta ja haastattelurungon muotoutuminen

Teemojen valintaan ja haastattelurungon muotoutumiseen vaikutti merkittävästi toimeksiantajien toiveet sisällöstä, sekä Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli, jossa ihmisen toiminnan katsotaan koostuvan tuottavuudesta, vapaa-ajasta ja itsestä huolehtimisesta (Townsend ym. 2002, 32–34).

Haastattelussa teemat ovat Jokipajalle tulo, työpajatoiminta, opiskelu ja työelämä, vapaa-aika, muut pajalaiset ja ohjaajat. Teemojen alle luotiin niin sanottuja alakäsitteitä, jotka helpottivat haastattelun kulkua. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat ja ne valikoitiin opinnäytetyön kannalta oleellisen teorian, tutkimuskysymysten, tavoitteiden ja tarkoitusten pohjalta. Teemahaastattelun runko löytyy kokonaisuudessaan liitteenä työn lopusta (liite 1).

Jokipajalle tulo – teemalla haluttiin saada selville pajalaisten toiminnallista historiaa ja mahdollisia syrjäytymiskokemuksia. Työpajatoiminta – teemalla haluttiin saada selville pajalaisten yleisiä kokemuksia työpajatoiminnasta ja siitä, miten Jokipajan toiminta on vaikuttanut pajalaisten elämään. Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallin

mukaisista toiminnan osa-alueista haluttiin saada tietoa opiskelu- ja työelämä ja vapaa-aika – teemoilla. Näillä teemoilla pyrittiin selvittämään mahdollinen kehitys omassa elämässä ja toiminnallisissa valinnoissa.

Muut pajalaiset ja ohjaajat – teemoilla haettiin vastauksia vertaisuuden ja vertaistuen kokemuksiin Jokipajalla. Toimeksiantajat toivoivat pajalaisilta kehitysideoita, joten yhdeksi teemaksi valittiin kehitysideat.

5.2 Haastateltavien valinta

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusjoukko on yleensä pieni, koska tutkimustuloksia ei pyritä yleistämään. On tärkeämpää, että tutkittavilla henkilöillä on tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä ja siksi heidät valittiinkin harkinnan varaisesti ja tutkimuksen tarkoituksia palvelevasti. (Tuomi & Sarajärvi 20013, 85–86.)

Opinnäytetyöhön osallistui kuusi haastateltavaa, jotka olivat joko entisiä tai jakson loppuvaiheessa olevia pajalaista. Jokipajan henkilökunta auttoi valitsemaan haastateltaviksi sellaiset henkilöt, jotka ovat henkilökunnan mielestä hyötyneet Jokipajan toiminnasta. Tämä koettiin tärkeäksi, sillä opinnäytetyö tutkii nimenomaan tätä laadullista näkökulmaa, minkälaista hyötyä pajalaiset ovat saaneet Jokipajalta. Henkilökunta valitsi haastateltavat, koska he tuntevat nykyiset ja entiset pajalaiset ja osasivat myös näin ollen arvioida, ketkä olivat halukkaita osallistumaan haastattelututkimukseen. Haastateltavien perustietoja, kuten ikää tai sukupuolta ei kerätty työhön, koska tarkoituksena on selvittää niihin sitoutumatonta kokemustietoa.

5.3 Aineiston kerääminen

Ennen varsinaisten haastatteluiden aloittamista opinnäytetyön tekijät kävivät kolme kertaa Jokipajalla tutustumassa nuoriin ja osallistuivat päivien aikana Jokipajan toimintaan. Tämän avulla haluttiin madaltaa haastatteluun osallistumisen kynnystä.

Varsinaiset haastattelut käytiin yksilöhaastatteluina Jokipajan tiloissa ja Turun pääkirjastossa. Kaikki haastattelut tapahtuivat erillisissä tiloissa, joihin ei päässyt ulkopuolisia ihmisiä kuulemaan haastattelua. Haastatteluajat sovittiin joko Jokipajalla kasvotusten tai puhelimitse puhelun tai tekstiviestin muodossa, jokaisen haastateltavan kanssa erikseen.

Vain toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti haastattelut. Dialogi sopii laadulliseen tutkimukseen ja etenkin teemahaastatteluun, sillä dialogisessa tutkimusmetodissa tutkija ei ole ainoastaan kyselijä, vaan aktiivisen keskustelun osapuoli (Tuomi & Sarajärvi 2013, 79). Dialogista on apua myös analysointivaiheessa, sillä silloin voidaan paremmin tarkastella tulkintojen paikkansapitävyyttä kun aineistoa tarkastelee haastattelija sekä tutkimuspari (Aaltola & Valli 2015, 62).

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tämä helpottaa analysointia, jotta ymmärrettäisiin paremmin haastateltavien ilmaisujen merkityksiä, sillä aineistoon voi palata yhä uudelleen niin lukien kuin kuunnellen (Aaltola & Valli 2015, 42).

Haastattelun alussa jokaiselle haastateltavalle kerrottiin opinnäytetyön aihe. Lisäksi heille kerrottiin, että haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan, jonka jälkeen opinnäytetyön valmistuttua aineistot tuhoetaan haastateltavien yksityisyyden suojelemiseksi. Heille korostettiin myös, että haastattelu etenee vapaamuotoisesti eri teemojen puitteissa ja he saavat kertoa asioistaan juuri niin paljon kun haluavat. On eettisesti perusteltua kertoa haastateltaville, mistä haastattelussa on kyse (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73). Haastattelujen kesto vaihteli kahdestakymmenestä noin neljäänkymmeneen minuuttia per haastateltava. Haastateltavat puhuivat avoimesti tämän hetkisestä elämän tilanteestaan sekä tilanteestaan ennen Jokipajaa. Haastattelutilanne lopetettiin, kun kaikki teemat oli käyty läpi ja oli varmistettu, että haastateltava oli kertonut mielestään kaiken oleellisen. Haastattelujen jälkeen koettiin, että haastateltavilta oli saatu opinnäytetyön kannalta riittävästi tietoa, joilla opinnäytetyön tavoitteisiin ja tarkoituksiin saadaan vastaukset. Lisäksi opinnäytetyöprosessin ajalliset puitteet eivät olisi riittäneet enempään haastatteluihin.

6 ANALYYSIPROSESSI

Opinnäytetyön analyysiprosessi noudattaa pääpiirteittäin teoriaohjaavaa analyysiä. Siinä teoria ohjaa analyysia, mutta antaa kuitenkin vielä vapautta tulkita ja analysoida aineistoa sen mukaan, mitä siitä nousee esille. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96–97.) Usein teoriaohjaavan analyysin teoriaosassa ei ole yhtä ainoaa ohjaavaa teoriaa vaan siinä yhdistyvät erilaiset teorit, tutkimukset ja käsitteet tiettyjen aihepiirien ympäriltä (Aaltola & Valli 2015, 189). Analyysiä siis ohjaa teorit, mutta sillä ei pyritä testaamaan teorian paikkansapitävyyttä vaan pikemminkin luomaan uusia ajatuksia ja näkökulmia. Aluksi analyysi voi edetä aineiston ehdoilla, mutta prosessin myöhemmässä vaiheessa teorit tuodaan mukaan ohjaamaan analyysin tekoa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96–97.)

Analyysin loppuvaiheessa tehdään abstrahointia eli aineistosta esiin tulleita tuloksia liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Nämä käsitteet voivat olla analyysiprosessia ohjanneista teorioista tai ne voivat olla uusia aihepiiriin sopivia käsitteitä, jotka aineiston pohjalta nousevat merkittäviksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 117.)

6.1 Analyysiprosessin eteneminen

Teemahaastatteluiden jälkeen kaikki nauhoitettu materiaali litteroitiin eli kirjoitettiin sanasta sanaan. Aineistojen täydelliseen purkamiseen päädyttiin, jotta äänitettyihin materiaaleihin ei tarvitse myöhemmin enää palata. Lisäksi ääninauhoja litteroidessa aineistoon tutustutaan ja sitä käsitellään ajatuksella ensimmäistä kertaa (Aaltola & Valli 2015, 186). Lisäksi litteroinnissa muutettiin haastattelussa esiin tulleiden muiden henkilöiden tai paikkakuntien nimet x-symboleiksi, jotta aineistosta ei tunnistettaisi henkilöitä (Kuula 2011, 128–129).

Litteroinnin jälkeen alkoi varsinaisen aineiston käsittely. Litteroidusta aineistosta maallattiin ja poimittiin tutkimuksen kannalta oleelliset ja tärkeimmät asiat. Tällä pyrittiin karsimaan aineistoa, sillä mukana oli paljon myös turhaa materiaalia, joka ei liittynyt tutkimuskysymyksiin tai työn tavoitteisiin. Aineistoa luettiin läpi monta kertaa ja materiaalia vaihdeltiin opinnäytetyön tekijöiden kesken, jotta aineistosta ei jäisi mitään oleellista huomaamatta.

Seuraava vaihe aineiston analyysissa oli aineiston teemoittelu. Teemoittelu painottuu siihen, mitä kustakin käsitellystä teemasta tutkittavat ovat sanoneet ja ideana onkin

etsiä litteroidusta aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia asioita (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Aineisto teemoiteltiin samojen teemojen alle, joita haastattelussakin käytettiin. Kaikki aineiston tärkeiksi maalatut kohdat siirrettiin oikeiden teemojen alle.

Teemoittelun jälkeen alkaa vasta aineiston varsinainen analyysi. Aineistoa aletaan tiivistää, ryhmitellä ja jäsentää. Samalla kirjataan ylös pohdintoja ja alustavia analyyseja aineistosta. Myös teoreettisia kytkentöjä voidaan kirjata ylös, mikäli sellaisia tulee esille. (Aaltola & Valli 2015, 196–197.) Teemojen alle kerättyä aineistoa alettiin ryhmitellä eli samankaltaiset tai samasta asiasta kertovat vastaukset kerättiin yhteen. Näiden pohjalta jokaisen teeman alle alkoi muodostua alaluokkia ja nämä nimettiin. Esimerkiksi teeman ”muut pajalaiset” alle syntyivät alaluokat vertaistukeen rinnastettavat asiat, pajalaisten luoma ilmapiiri sekä sosiaalinen kasvu. Kaikki syntyneet alaluokat näkyvät kuvassa 1.

Tämän jälkeen alaluokkien alle kirjoitettiin muistiinpanoja, ajatuksia ja johtopäätöksiä kustakin alaluokasta erikseen. Alaluokkia analysoidessa huomattiin, että jotkut asiat toistuivat eri alaluokissa. Esimerkiksi sosiaalisesta toimintakyvystä puhuttiin paljon myös vapaa-aika -teeman sosiaaliset suhteet -alaluokan alla.

Aineistosta nousi esille myös uusia työn kannalta merkittäviä tekijöitä. Alaluokkia yhdistelemällä, sekä uudet tekijät huomioon ottaen, luotiin uudet yläluokat, joita analysoimalla tutkimustuloksia alettiin kirjata ylös. Uusien yläluokkien muodostumista ohjasivat myös tutkimuskysymykset sekä työn tavoitteet ja tarkoitukset. Koko analyysiprosessi on kuvattuna kuvassa 1.

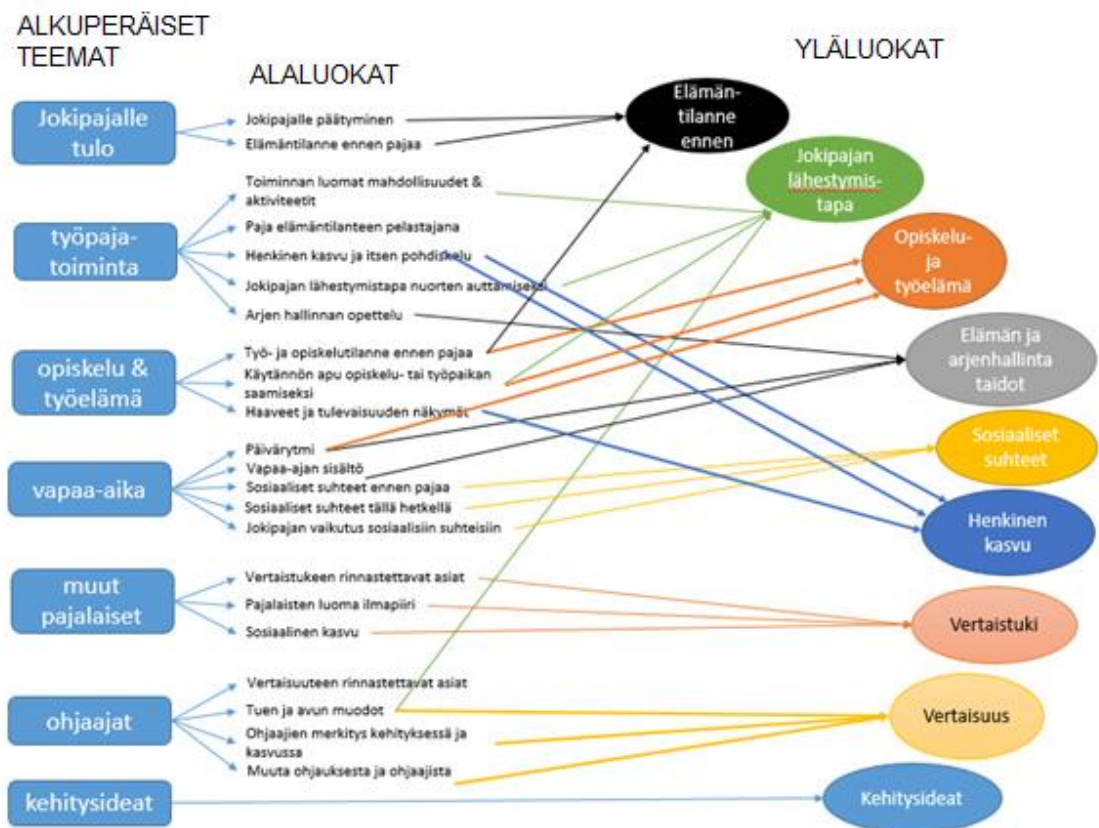
6.2 Yläluokkien muodostuminen

Alkuperäiset aineiston analyysiprosessia ohjaavat teemat olivat samat kuin teemahaastattelussa; Jokipajalle tulo, työpajatoiminta, opiskelu ja työelämä, vapaa-aika, muut pajalaiset, ohjaajat sekä kehitysideat. Analysoinnin ja alaluokkien kautta vanhojen teemojen pohjalta muodostui uudet yläluokat. Ainoastaan ”opiskelu ja työelämä” oli teema, joka jäi myös lopullisen analyysin yläluokan nimeksi.

Analysoinnin aikana aineistosta nousi selkeästi esille kaksi uutta yläluokkaa; henkinen kasvu sekä elämän ja arjenhallintataidot. Henkisestä kasvusta haastateltavat puhuivat paljon työpajatoiminnan yhteydessä ja arjenhallinta liittyi vahvasti sekä työpajatoimintaan, että vapaa-aikaan. Vapaa-aika -teeman alle kerääntyi paljon sosiaaliseen elä-

mään liittyviä asioita, joten tämän teeman pohjalta yhdeksi yläluokaksi nousivatkin sosiaaliset suhteet.

Jokipajalle tulo-teeman analyysin jälkeen yhdeksi yläluokaksi muodostui ”pajalaisten elämäntilanne ennen”. Teemat ”muut pajalaiset” ja ”ohjaajat” rinnastettiin tutkimuskysymyksiä vastaaviksi yläluokiksi ”vertaistuki” sekä ”vertaisuus”. Näiden lisäksi työpaja-toiminta teeman alla oli paljon pohdintaa Jokipajan lähestymistavoista, jonka vuoksi tästä tuli myös uusi yläluokka. Kehitysideoista ei saatu niin suurta aineistoa, että sitä olisi voitu analysoida sen suuremmin. Tämän vuoksi kehitysideat kerrotaan vain lyhyesti tutkimustulosten lopussa.

Kuva 1. Kuvio analyysiprosessista.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Aineiston analyysin jälkeen muodostui kahdeksan uutta yläluokkaa; elämäntilanne ennen, Jokipajan lähestymistapa, opiskelu ja työelämä, sosiaaliset suhteet, vertaisuus, vertaistuki, henkinen kasvu, sekä elämän- ja arjenhallintataidot. Tutkimustulokset on kerrottu yläluokka kerrallaan.

7.1 Jokipajan lähestymistapa ja haastateltavien elämäntilanne ennen

”Siis tää on hemmetin hyvä paikka ihmisille mis tarvitaan ohjaust, jotain pientä taukoo, breikkii kaikest stressist. Tääl on tosi rento meininki mut silti tääl tehdään kuitenkin. Et tääl oppii joka päivä jotain, mitä ei normaalisti oppis jossai.”

Haastateltavien mukaan Jokipaja on matalan kynnyksen työpajatoimintaa järjestävä organisaatio, jossa ilmapiiri on rento. Haastateltavat ovat löytäneet tiensä Jokipajalle erilaisia reittejä pitkin esimerkiksi etsivän nuorisotyön tai työ- ja elinkeinotoimiston kautta. Eniten kuitenkin korostuu niin sanottu puskaradio, eli tuttavat tai ystävät ovat suositelleet hakemaan apua Jokipajalta. Monella haastateltavalla Jokipajalle tulemisen taustalla on työttömyyttä, hankalaa päihteiden käyttöä ja ylipäätään oman suunnan hakemista opiskelu – ja työelämän saralla.

”Siihen aikaan se oli kyl aika vaikeet, et ei pelkästää vieraantunu niinku yhteiskunnast tai täst maailmast, mut sillai myös itestää vähän niinku. Ei enää oikee tunnistanu itteäs. Nyt ku jälkeinpäin kattoo.”

”No se oli semmost katunistin menoo niinku et... Et ei sellast elämää mist jäi mitään niinku itelleen käteen, et siit ei jääny mitään käteen.”

Monella elämäntilanne on ollut hyvin sekavaa ja edellistä elämäntilannetta kuvaillaan monesti jopa päämäärättömänä. Kokemuksia löytyy myös ahdistuneisuudesta, masentuneisuudesta sekä yhteiskunnasta tai jopa omasta itsestään vieraantumisesta.

Jokipajan lähestymistapana on päivärytmiin sitouttaminen. Pääasiallisia tavoitteita on, että pajalainen tulee päivittäin paikalle ja osallistuu pajan aktiviteetteihin ja rutiineihin. Haastateltavat kertovat, että työntekoon ei painosteta, vaan jokainen saa tehdä omalla tahdillaan itselle mielekästä toimintaa valitsemallaan pajalla. Jokipajalla toimii media-, puu- ja käsityöpaja, mutta myös keittiössä ja siivoamisessa on mahdollisuus auttaa tai

toimia täyspäiväisesti. Jokaisella pajalla on oma ohjaajansa, mutta ohjaajat tekevät samoja töitä yhdessä pajalaisten kanssa: työtä tehdään pajoissa ryhmänä, ei niinkään yksilönä. Haastateltavien mielestä Jokipajan yksi tärkeimmistä ja mielekkäimmistä lähestymistavoista on se, että pajalaiset valitsevat lähes kaiken, mitä Jokipajalla tehdään. Ohjaajat ehdottavat paljon pajojen sisällä tapahtuvaa, mutta myös kaikkien kanssa yhdessä tehtävää toimintaa. Pajalaiset päättävät, mitkä ehdotukset toteutuvat. Tämä jo kertoo siitä, että Jokipajan lähestymistapa on hyvin asiakaslähtöinen. Asiakaslähtöisyydessä on tärkeää, että asiakkaat saavat tarpeeksi tietoa eri vaihtoehdoista, jotta he saavat itse päättää, mikä vastaa heidän tarpeitaan. (Townsend ym. 2002, 51).

7.2 Jokipajan vaikutus opiskelu- ja työelämään sijoittumisessa

”Elämäntilanne ollu niin huono, ettei oo saanu mitään aikaseks tai pysytty töis tai mentyy edes töihin.”

Syrjäytymisen taustatekijöinä ovat usein koulutuksen puute, joka vaikeuttaa työnsaantia ja saattaa aiheuttaa työttömyyttä. Tavallisia piirteitä syrjäytyneiden työelämässä ovat lyhyet määräaikaiset työsuhteet ja toistuvat työttömyysjaksot. (Myrskylä 2010, 10–13, 19–24.) Nämä samat piirteet ovat myös havaittavissa haastateltavien elämässä. Haastateltavilla on monella taustalla pitkään jatkunutta työttömyyttä, eikä mielenkiintoista opiskelupaikkaa ole löytynyt. Erilaisia työ- ja opiskelupaikkoja on kokeiltu, mutta nämä on jätetty kesken ja vaihdettu seuraavaan. Monet haastateltavista ovat niin sanotusti harhailleet työ- ja opiskelupaikasta toiseen, mutta ”omaa paikkaa” ei ole löytynyt. Syitä tämän taustalla ovat terveydelliset syyt, jotka ovat estäneet työskentelyn tietyllä alalla, henkinen rasitus, jonka työ- tai opiskelupaikka on aiheuttanut, sekä yleinen saamattomuus.

Monella on ollut myös huono elämänvaihe, johon on kuulunut päihteidenkäyttöä, ahdistusta, masennusta tai elämä on tuntunut yleisesti sekavalta. Vaikea elämänvaihe vaikuttaa vahvasti myös työ- ja opiskeluelämään, sillä asioihin sitoutuminen saattaa olla vaikeaa. Lisäksi päihteiden käyttö heikentää aina mielen ja kehon hyvinvointia. Tämä alkaa ajan kuluessa näkyä vaikeuksina arjessa suoriutumisessa, asiat jäävät hoitamatta. Tämä taas heijastuu työ- ja opiskeluelämään ja vaikeuttaa sitä kautta rahan saantia. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 41.) Muutamit haastateltavista nostivat esille rahallisen epävarmuuden, jota työttömyys on aiheuttanut. Raha-asiat ovat mietityttäneet ja stressanneet haastateltavia.

*”Tää on niinku oikeestaan ensimmäinen työpaikka mis mä oon enemmän ku kaks viik-
koo.”*

Tällä hetkellä lähes kaikki haastateltavat ovat palanneet työelämään tai ovat palaa-
massa lähiaikoina. Yksi haastateltavista on saanut myös uuden opiskelupaikan. Joki-
pajan jakso on auttanut sitoutumaan työntekoon, kun sitä on saanut harjoitella rauhas-
sa. Työnteko Jokipajalla, sekä muualla työelämässä, on tuonut paljon sisältöä haasta-
teltavien elämään. Tätä kautta koko elämäntilanne on parantunut ja erityisesti päih-
teidenkäyttö vähentynyt.

Jokipajalta haastateltavat ovat saaneet käytännön apua työnhakuun esimerkiksi työha-
kemusten kirjoittamiseen ja niiden lähettämiseen. Lisäksi Jokipajan avulla on mahdol-
lista osallistua valmennuksille, joiden kautta voi suorittaa osan tutkintoa. Moni haasta-
teltava kertoi, että pajajakson aikana erilaisiin projekteihin osallistuminen on auttanut
löytämään uuden työskentelytavan ja osat näistä projekteista ovat kantaneet hyötyä tai
työllistymistä jakson jälkeenkin. Pitkäkestoiset projektit ovat auttaneet työhön sitoutu-
misessa ja tämä kehitys on jatkunut, vaikka jakso pajalla onkin jo päättynyt.

Osalle haastateltavista on tullut pajajakson aikana selkeitä haaveita tulevista opiskelu-
tai työpaikoista. Muutamalla haastateltavalla on ammatti, johon ei ole tyytyväinen tällä
hetkellä. Muut olivat alkaneet pohtia itselle sopivaa ammattia tosissaan. Kaikki haasta-
teltavat kertoivat hakevansa edelleen suuntaansa, mutta tulevaisuus näyttää avoimelta.
Yleisesti vaikutus näkyy kuitenkin siinä, että haastateltavat ovat uskaltaneet alkaa haa-
veilla ja pohtia omaa tulevaisuuttaan. Tämä voi johtua sosiaalisen luottamuksen kas-
vusta, eli he ovat alkaneet luottaa enemmän tuntemattomiin ihmisiin ja julkisiin tahoihin
Jokipajan avulla. Koulutustaso ja pääasiallinen toiminta ovat vahvasti yhteydessä sosi-
aaliseen luottamukseen, sillä varsinkin ihmiset vailla ammatillista koulutusta ovat kor-
keammin koulutettuja kyynisempiä. Kyynisyys ja sosiaalinen epäluottamus voi johtaa
vakavampaan syrjäytymiseen ja jopa psyykkiseen sairastumiseen. (Myllyniemi 2014,
53–55.)

Jokipajalla olo on käynnistänyt ajatusprosessin, jonka myötä haastateltavat ovat alka-
neet miettiä tulevaisuuden opiskelupaikkaa, ammattia ja muita mielenkiinnon kohteita.
Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksessä on todettu, että työpajatoiminta on tu-
loksellista, jos nuori pystyy pajajakson jälkeen hallitsemaan paremmin omaa elämäänsä
ja hänen tulevaisuuden tavoitteet ovat selkeämmät kuin aikaisemmin (Valtiontalou-
den tarkastusvirasto 2007, 86).

7.3 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen toimintakyky

Monet haastateltavista kertoivat, miten sosiaalisessa toimintakyvyssä oli ennen pajajaksoa puutteita. Osa oli hiljaisempia ja sisäänpäin kääntyneitä, toisia taas ei kiinnostanut uusiin ihmisiin tutustuminen tai edes minkäänlainen sosiaalinen kanssakäyminen uusien ihmisten kanssa. Sosiaalisissa tilanteissa saattoi esiintyä myös väärinymmärrystä, joka johti ongelmiin tai sanaharkkoihin. Irlantilaisessa tutkimuksessa syrjäytyneiden nuorten kokemuksista todetaan, että syrjäytyneiden nuorten taustalla on usein epäsosiaalista toimintaa, päihteidenkäyttöä sekä aggressiivisuutta, jotka vaikuttavat negatiivisesti sosiaalisiin suhteisiin (Rondon ym. 2014, 105).

Monella haastateltavalla on ollut muutoksia perhesuhteissa. Vanhemmat ovat eronneet ja sukulaiset asuvat kaukana, jonka kautta suhde vanhempiin tai muihin sukulaisiin on etäinen. Monet haastateltavista ovat joutuneet salaillemaan omia tekemisiään esimerkiksi päihteiden käyttöä perhepiirin sisällä, kun omassa elämässä on ollut vaikeaa. Jotkut ovat kokeneet myös perheen suunnalta tulevia paineita esimerkiksi ammatinvalinnan suhteen. Vanhempien asettamat suuret paineet ja kilpailuhenkisyys voivat olla myös syy vaikeuksiin ajautumiseen, sillä jos lapsi tottuu ajattelemaan mustavalkoisesti ”voittamisesta ja häviämisestä”, voi hän kokea ansainneensa huono-osaisuuden (Myllyniemi 2014, 52).

Yhden haastateltavan taustalla on koulukiusaamista, joka vaikuttaa vieläkin siihen, että uusiin ihmisiin tutustuminen ei ole luontevaa tai mielekästä. Toinen haastateltava kuvailee, miten hän oli aikaisemmin kyyninen muita ihmisiä kohtaan. Aikaisemmat sosiaaliset kokemukset ja perhesuhteiden muutokset ovat vaikuttaneet haastateltavien sosiaaliseen elämään. Uusiin ihmisiin tutustuminen on haasteellista ja luottamuksen synnyttäminen vaikeaa.

”No mä oon jättäny ne kaikki tota pois, kaikki pois. Osast oli vähän vaikeempi päästä eroon ja jotkut oli helppoja. Koska ne ei ollu oikeesti kaverei.”

Tällä hetkellä haastateltavien sosiaalisessa elämässä on selvästi enemmän sisältöä. Monet ovat karsineet ystäväpiirejään pajajakson aikana ja ”entisen elämän ystäviin” ei enää pidetä yhteyttä. Nuorilla ystävien vaikutus omaan elämään on suuri, sillä toisten mielipiteistä voidaan ollaan riippuvaisia. Joskus kavereilla saattaa olla jopa minäkuvaa vääristäviä vaikutuksia. (Keltikangas-Järvinen 2010, 197–199.) Tästä voi päätellä, että nuoren elämäntilanteen muuttuessa, on tavallista, että vanhoja ystäväsuhteita punni-

taan uudestaan. Elämäntilanteen muuttumisen jälkeen huomataan, ketkä ovat niitä oikeita ystäviä. Pajajakson aikana haastateltavat ovat saaneet paremman käsityksen itsestään ja omista mielenkiinnon kohteistaan, joiden kautta on löytynyt uusia, samoista asioista kiinnostuneita ystäviä. Toisaalta osat haastateltavista kuvaavat, että ovat edelleen vähän ”erakkoluonteisia”. Toiset viettävät aikaa yksin ja toisaalta myös tarvitsevat tätä omaa aikaa. Kehitys näkyy kuitenkin siinä, että nyt yksinolo on tietoinen oma valinta, eikä asia johon on pakosta ajauduttu.

”Sosiaaliset suhteet on siis parantunu ja se just et on tavallaan löytäny kumminki sellasii ihmisii, keillon samankaltast taustaa.”

Kaikki haastateltavat kokevat, että Jokipaja on auttanut positiivisesti sosiaaliseen toimintakykyyn ja sosiaalisiin suhteisiin. Toisilla perhesuhteet ovat parantuneet, toiset ovat saaneet lisää sosiaalisuutta elämään. Avoimuutta on tullut lisää, sekä rohkeutta ja uskallusta puhua enemmän ja ottaa kontaktia ihmisiin. Monet ovat saaneet Jokipajan kautta myös uusia ystäviä ja tätä kautta uudet ihmiset ovat tuoneet uutta sisältöä sosiaaliseen elämään. Osa haastateltavista tapaa muita pajalaisia vapaa-ajalla ja kokevat saaneensa hyvin läheisiäkin ihmissuhteita. Irlantilaisessa tutkimuksessa syrjäytyneiden nuorten kokemuksista kerrotaan myös sosiaalisen elämän merkityksestä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret näkevät ystävät ja perheen tärkeimpinä avun muotoina. Tärkeää ovat luotettavat ihmiset, joille voi puhua ja jotka kuuntelevat. (Rondon ym. 2014, 111.)

7.4 Ohjaajat vertaisina

”Kyl se ohjaaja varmaan oli niinku se tärkein juttu siin. Et jos ei olisi ollu hyvää ohjaajaa niin en mä olisi nähny itteäni siel kovin kauaa olevan.”

Yksi tutkimuskysymyksistä liittyi ohjaajien toimintaan pajalaisten vertaisina: ”Miten pajalaiset ovat kokeneet ohjaajien vertaisuuden?” Haastateltavat eivät varsinaisesti puhuneet vertaisuuden kokemuksesta, mutta pitivät ohjaajia merkittävänä tekijöinä omalla pajajaksollaan. Esiin nousi paljon eksistentiaaliseen vertaisuuteen (Toom ym. 2008, 216) liitettäviä tekijöitä, kuten se, että ohjaajat työskentelevät yhdessä pajalaisten kanssa tasavertaisina, eivätkä puutu pajalaisten työskentelyyn ellei apua kysytä. Ohjaajat antavat siis oman tilan kaikille pajalaisille ja luottavat, että asiat etenevät omalla painollaan. Yksi haastateltavista koki, ettei tarvitse ohjaajien ohjeistusta suunnitellessa

omaa tulevaisuuttaan ja se tila hänelle on myös annettu. Tämä vahvistaa sitä, että apua ja ohjausta ei anneta väkisin, vaan luotetaan, että pajalainen tulee toimeen myös itsenäisesti. Tämä vahvistaa vertaisena toimimisen ja asiakaslähtöisyyden samankaltaisuuksia.

Apua ja ohjausta on kuitenkin tarjolla henkilökohtaisesti. Pari haastateltavaa kuvaili ohjaajan kanssa käytyjä keskusteluja jopa terapeutiksi. Moni haastateltava koki, että ohjaajat osaavat ottaa huomioon pajalaisten tarpeiden vaihtelut, vaikka pajalla on paljon eri lähtökohdista ja tilanteista tulleita ihmisiä. Voidaan siis sanoa, että ohjaajien työskentely Jokipajalla on asiakaslähtöistä. Asiakkaiden, tässä tapauksessa pajalaisten, kokemukset ja vahvuudet huomioidaan. Asiakkaiden mielenkiinnon kohteet, toiveet ja mielipiteet otetaan työskentelyssä huomioon. Samalla kuitenkin korostetaan asiakkaan omaa vastuuta muutoksen mahdollistamiseksi. (Townsend ym. 2002, 49, 51–53.) Pajalaisia kannustetaan ja rohkaistaan ottamaan vastuuta omasta elämästään ja päätöksistään.

Haastateltavat pitivät ohjaajia merkittävänä ilmapiirin luojina. Ilmapiiriä luonnehdittiin usein rentona ja mukaansatempaavana. Yksi haastateltavista piti ohjaajien nuorta ikää tärkeänä. Hän koki, että saman ikäisiä ihmisiä on helpompi lähestyä kuin huomattavasti vanhempia, sillä eri-ikäisten ihmisten kokemukset eri aikakausista ja elämäntilanteista saattavat vaihdella paljon. Toisaalta ohjaajia luonnehdittiin jopa liiankin rennoiksi ja ilmapiirin luominen väkinäiseksi.

Pari haastateltavaa huomautti, että Jokipajan lähestymistapa ja ohjaustyylit eivät välttämättä sovi ihmisille, jotka tarvitsevat jatkuvasti ohjaamista. Eksistentiaalinen vertaisuus ei siis välttämättä sovi ihmisille, jotka tarvitsevat paljon hierarkkisuuutta, ohjausta ja struktuuria toimiakseen tai työskennelläkseen.

7.5 Pajalaiset vertaistukena

Vaikka haastateltavat eivät puhuneet suoranaisesti vertaistuen kokemuksista, ovat he vertailleet toisiaan ja toistensa tilanteita. Yksi tutkimuskysymyksistä oli: ”Minkälaisia pajalaisten kokemukset vertaistuesta ovat?” Monet kokevat, että pajalla on samankaltaisia ihmisiä, mutta elämäntilanteet ja ongelmien laajuus vaihtelevat suuresti.

”Siel on muitten vähän niinku niin sanotusti syrjäytyneitten ihmisten kaa tekemisis nii sit siin tulee vähän semmonen olo et okei, et me ollaan vähän niinku kaikki samas ve-

nees, mut tääl on silti ihan uskomattoman lahjakkai tyyypei. – Ja se usko vähän heräs sillee ehkä ihmisiin taas uudestaan – tottakai sitä kautta itteenki.”

Pari haastateltavaa koki, että suurin osa pajalaisista on todella lahjakkaita elämän tilanteistaan huolimatta. Tämä herättää toivoa ja uskoa itsensä kehittymiselle. Haastatteluista nousi vahvasti esiin, kun pajalaiset ovat samanhenkisten ja – kaltaisten ihmisten ympäröimänä, he huomaavat, ettei oma tilanne olekaan niin huono, kun on luullut. Tämä edistää puolestaan itsetutkiskelua ja sitä kautta oman henkisyiden löytämistä ja henkistä kasvua. Tämä on yksi vertaistuen hyödyistä: kohdatessaan samankaltaisessa tilanteessa olevia henkilöitä, ihminen ymmärtää, että oma tilanne ei olekaan niin erikoinen ja tilanteeseen liittyvä käyttäytyminen ja sen herättämät tunteet ovat normaaleja. Silloin, kun ihminen kertoo omista kokemuksistaan, hän prosessoii asioita uudelleen ja mahdollisesti oppii jotain uutta. (Holm ym. 2010, 18–22.)

”Ne muut pajalaiset oli enemmän just semmost näkymätönt vertaistukee tai semmost – niist vaan oli apuu ja niitten kaa oli kiva jutella, mut en mä niinku hirveen syvälle menny niitten kaa.”

Eräs haastateltavista kuvaili vertaistukea näkymättömäksi. Pajalaiset keskustelevat paljon toistensa kanssa, mutta henkilökohtaisista ja vaikeista asioista ei puhuta. Tämä vahvistaa tulkintaa siitä, että Jokipajalla on saatavilla paljon vertaistukea, mutta se ei ole aktiivisesti vielä esillä. Tutkimustulokset vertaistuesta jäivätkin suppeaksi.

7.6 Elämän- ja arjenhallintataidot

Haastatteluista nousi selvästi esille elämän- ja arjenhallintataitojen kehittyminen pajajakson aikana. Näillä taidoilla tarkoitetaan kykyä toimia yhteiskunnassa. Tämä pitää sisällään esimerkiksi asumisen, ihmissuhteet, raha-asioiden hoitamisen, harrastukset, päihteiden käytön sekä arkielämän sujuvuuden. (Juhila 2006, 61–61; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 29.) Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallissa kerrotaan, miten ihmisen toiminnallisilla valinnoilla ja kontrollilla on merkitystä muun muassa tehokkuuden kokemisessa. Edistyksellistä on, jos ihminen saa omilla toiminnallisilla valinnoillaan harjoitella elämänsä kontrollia – hallita elämänsä ja arkeaan, sekä kokea olevansa tehokas. (Townsend ym. 2002, 37–38.)

”Makaili sängys ja teki nyt sellast perus ei yhtään mitään.”

”Siis mä ite join alkoholii siis ihan liikaa. Et siis varmaan kuus päivää viikossa tai jotain.”

Monella haastateltavalla on ollut vaikeuksia arjen hallinnassa ennen Jokipajalle tuloa. Arkielämässä ei ole ollut rytmiä tai kauheasti sisältöä. Tämä on ainakin osittain vaikuttanut siihen, että monet ovat ajautuneet käyttämään päihteitä ja joidenkin kohdalla päihteiden käyttö on ollut kovin rankkaa. Tämä on ollut pakokeino omasta sekavasta elämänvaiheesta. Haastateltavat eivät saaneet arkipäivien aikana välttämättä mitään konkreettista aikaiseksi ja jopa sängystä nouseminen saattoi olla vaikeaa. Elämä ja arki tuntuivat kaoottiselta.

”No ainakin on saanut tota unirytmii ja muutenkin päivärytmii kuntoon ja on ollu mieluisaa tekemistä ettei tarvii olla kotoo koko ajan.”

Pajajakson aikana haastateltavien arjenhallintataidot ovat parantuneet. Työpajatoiminta sitouttaa takaisin päivärytmiin ja tuo arkeen päivittäistä toimintaa. Arkipäivään tulee aikatauluja ja aamulla on lähdettävä liikkeelle. Eri toiminnot tuovat rakennetta ihmisen elämään. Toiminnan avulla ihminen organisoii arkeaan ja luo rytmiä elämälleen. (Townsend & Polatajko 2007, 22.)

Haastateltavat ovat myös vähentäneet tai lopettaneet kokonaan päihteiden käytön. Työpajatoiminta tuo päiviin uutta sisältöä, jolloin aika kuluu muiden asioiden parissa kuin päihteiden ympärillä. Haastateltavien vapaa-aikaan on tullut enemmän sisältöä. Tällä hetkellä haastateltavilla on hyvin tavallisia harrastuksia kuten urheilua, musiikin parissa puuhastelua ja tv:n katsomista.

Haastateltavat nostavat esille myös mielekkään toiminnan merkityksen. He kokevat positiivisena, että pajan kautta päiviin tulee mielekäästä sisältöä, joka antaa energiaa ja motivaatiota työskennellä. Pajan tarjoamien projektien kautta osa haastateltavista on löytänyt uusia mielenkiinnon kohteita. Myös toimintaterapiassa korostetaan mielekkään toiminnan merkitystä. Silloin kun ihminen saa itse valita toimintansa johon osallistuu, hänellä on mielenkiintoa ja motivaatiota myös sitoutua kyseiseen toimintaan (Townsend & Polatajko 2007, 21).

Arjen- ja elämänhallinta ovat perusedellytykset työn- tai opiskelupaikan saannille. Näiden taitojen kautta siirtyminen normaaliin arkielämään on helpompaa. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 96.) Uusien mielenkiinnon kohteiden löytäminen on helpompaa, kun arjen peruselementit ovat järjestyksessä.

7.7 Henkinen kasvu pajajakson aikana

Haastatteluista nousi vahvasti esiin ajatusprosesseja oman itsensä löytämisestä sekä henkiseen kasvuun rinnastettavissa olevia asioita, joita Jokipaja on lähestymistavallaan edesauttanut. Moni haastateltava kertoi, miten oli ennen Jokipajaa tehnyt esimerkiksi väärää opiskelu- tai työelämään liittyviä valintoja. Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallissa katsotaan, että ihmisen toimintaan ja toiminnallisiin valintoihin vaikuttaa sisimmissään ihmisen henkisyys ”spirituality”. Henkisyys tarkoittaa ihmisen synnynnäistä olemusta, ainutlaatuisuuden kokemusta sekä ihmisen kykyä ilmaista omaa tahtoa ja motivaatiota. Henkisyys on ihmisen ydin, joka ohjailee valintoja. Oman henkisyyden tunnistamiseen tarvitaan paljon itsetutkiskelua monelta eri kantilta. Henkisyyden kehittymiseen vaikuttaa paljon myös ikä ja kokemukset (Townsend ym. 2002, 42–43.) Henkisyyden tunnistaminen edellyttää paljon itsetutkiskelua ja ajatustyötä. Monet haastateltavat kertoivat juuri tästä henkisestä kasvusta, jota he ovat kokeneet Jokipajalla olon aikana.

”Täs on viimeaikoina ollu niinku paljo tämmöstä henkilökohtaista miettimistä, et mitä se mulle tarkoittaa ja kuinka mä haluan kehittyä.”

”On huomannu et pitää vähän tutkii ja pitää vähän alkaa ymmärtää et pärjää pikkasen. Mä veikkaan et se on se mikä kasvattaa tosi paljon.”

Monet haastateltavista kertovat oman elämän suunnan olleen enemmän tai vähemmän hukassa. Edellisiä toiminnallisia valintoja ovat saattaneet ohjata esimerkiksi vanhempien painostus tai muut sosiaaliset piirit, jotka eivät ole edesauttaneet omien henkilökohtaisten mielenkiinnon kohteiden löytymistä. Tärkeänä henkisen kasvun mahdollistajana koettiin Jokipajan antama tila tarkastella omia mielenkiinnon kohteita ja tulevaisuuden suunnitelmia. Monilla onkin pajajakson aikana herännyt ajatus siitä, että tulee toimeen nykyään yksilönä tässä maailmassa.

”Ulkomail olis kiva käydä – sitten ihan pieni punainen torppa ja perunamaa – ja tietty sillee menestyst työelämäs.”

Opinnäytetyössä henkisyyteen ja henkiseen kasvuun liitetään myös tulevaisuuden haaveet ja tavoitteet, sillä niiden toteutumiseksi täytyy pystyä muun muassa ohjaamaan toiminnallisia valintojaan. Kun löytää ja valitsee itselle mielekästä toimintaa, voi se parhaimmillaan kasvattaa halua kehittyä yksilönä. Tärkeintä on, että ihminen on löytänyt jonkun päämäärän, jota kohti hän kulkee mielekkään toiminnan keinoin.

(Hersch ym. 2005, 16.) Osalla haastateltavista onkin tullut selkeitä haaveita opiskelupaikoista ja kiinnostavista aloista. Monet ovat alkaneet haaveilla enemmän ja uskaltavat ehkä haaveilla rohkeammin, kun elämään on tullut mielekästä sisältöä.

7.8 Kehitysideat

”Siellä on niinku hirveesti potentiaalia ja sitä motivaatiota tehdä. Mut – jos ei löydy välineitä tehdä sitä jotain – niin sithän se ei välttämättä toteudu.”

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että Jokipajalle tarvitaan uusia laitteita ja materiaaleja kaikille eri pajoille. He kokivat, että pajalaisissa itsessään on paljon motivaatiota ja potentiaalia. Työvälineiden ja materiaalin puute kuitenkin harmittaa useita, sillä silloin he eivät pysty toteuttamaan kaikkia ideoitaan. Kun välineitä olisi enemmän ja ne olisivat parhaimmassa tapauksessa uusia, kaikki pajalaiset pystyisivät työskentelemään tehokkaammin, eikä heidän tarvitsisi odotella välineiden vapautumista tai pelätä välineiden rikkoutumista.

”Me monta kertaa sillonki niitten toisten pajalaisten kaa sitäki mietittii, et vaik ne ite ihmiset ja kaikki on siel tosi hyvin, niin sit se tila ei aina sillee vaan jotenki inspiroinu.”

Moni haastateltava nosti esille, etteivät Jokipajan tilat ja ympäristö aina inspiroi työskentelylle. Rakennuksen ulkoasu sai myös huomiota. He kokivat, että varsinkin julkisivu on huomaamaton, jopa luotaantyöntävä. Julkisivun uudistus mahdollistaisi sen, että Jokipaja herättäisi ohikulkijoissa mielenkiintoa ja mahdollisesti houkuttelisi uusia pajalaisia mukaan toimintaan.

Resurssien lisääminen rahoituksella tai lahjoitusten avulla toisi Jokipajalle lisää kannattavuutta ja mahdollistaisi ottamaan enemmän nuoria mukaan toimintaan. Kaikki haastateltavat pitivät Jokipajaa hyvin tärkeänä etappina elämässään ja jatkoa ajatellen kokivatkin, että toimintaa kannattaa jatkaa, joidenkin mielestä jopa laajentaa.

7.9 Yhteenveto tutkimustuloksista

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä oli neljä, joihin pyrittiin haastatteluiden analyyseilla vastaamaan. Työpajatoiminta on vaikuttanut kaikkien haastateltavien opiskelu- ja työelämään siirtymiseen positiivisesti. Monet ovat pajajakson jälkeen siirtyneet työelä-

mään tai ovat siirtymässä lähiaikoina sekä yksi haastateltavista on löytänyt myös uuden opiskelupaikan. Suurin vaikutus kuitenkin näkyy siinä, että monet haastateltavista ovat alkaneet pohtia omaa työhön ja opiskeluun liittyvää tulevaisuutta. Tätä kautta he ovat löytäneet tahtoa ja motivaatiota palata takaisin työ- tai opiskeluelämään.

Myös haastateltavien sosiaalinen toimintakyky on parantunut ja sosiaalinen elämä on saanut uutta sisältöä. Monelle haastateltavista on tullut lisää avoimuutta muita ihmisiä kohtaan. Heille on tullut rohkeutta puhua ja olla kontaktissa muiden ihmisten kanssa. Osa haastateltavista on pohtinut omia ihmissuhteitaan ja laittanut esimerkiksi ystäväpiirejään uusiksi. Jokipajan kautta osa haastateltavista on saanut myös uusia ystäviä ja tätä kautta uutta sisältöä sosiaaliseen elämään.

Ohjaajien antamaa vertaisuutta pidetään merkittävänä asiana pajajakson aikana. Ohjaajat ovat tasavertaisia pajalaisten kanssa työskennellessään ja heiltä haastateltavat ovat saaneet tukea sitä tarvitessaan. Ohjaajat osaavat antaa pajalaisille omaa tilaa ja osoittavat luottamusta heitä kohtaan. Osat haastateltavista myös kokevat, että ohjaajilla on vaikutusta Jokipajan hyvän ilmapiirin luomisessa.

Vertaistuesta haastateltavat puhuivat vähän ja tämän vuoksi tutkimustulokset jäivät vähäisiksi. Haastateltavat kuitenkin kokevat, että samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten kanssa oleminen ja oman elämäntilanteen vertailu muihin luovat toivoa. Vertaistuen koettiin olevan niin sanotusti näkymätöntä. Samankaltaisten ihmisten kanssa on mukava jutella, mutta kovin syvällisiä keskusteluja haastateltavat eivät ole muiden pajalaisten kanssa käyneet.

Näiden tutkimustulosten lisäksi haastatteluista nousi vahvasti esille Jokipajan toiminnan vaikutus henkiseen kasvuun sekä arjenhallintataitoihin. Haastateltavat ovat pajajakson aikana alkaneet tehdä itsetutkiskelua ja siten pohtia oman elämänsä suuntaa. Jokipaja on antanut tilaa etsiä omia mielenkiinnon kohteitaan sekä pohtia tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita. Arjenhallintataidot ovat parantuneet pajajakson aikana, kun elämään on tullut päivärytmiä ja uutta sisältöä. Haastateltavat ovat päässeet tekemään jotain mielekästä, joka on motivoinut työntekoon. Toiminnan lisääntymisen ja päivärytmin löytymisen kautta haastateltavien päihteiden käyttö on vähentynyt.

8 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaista hyötyä syrjäytyneet saavat Jokipajan työpajatoimintaan osallistumisesta sekä, mikä merkitys vertaistuellalla ja ohjaajien vertaisuudella on. Työn tarkoituksena oli saada näyttöä Jokipajan yhteistyökumppaneille toiminnan kannattavuudesta ja hyödyllisyydestä sekä tuoda syrjäytyneiden oma ääni kuuluviin.

Teemahaastatteluiden ja sisällönanalyysin avulla työn tavoitteisiin ja tarkoituksiin saatiin vastaukset. Havaittiin, että Jokipajan toiminnalla on selkeästi merkittävää vaikutusta syrjäytyneiden auttamisessa. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa jonkinlaista hyötyä työpajatoimintaan osallistumisesta ja pitivät toiminnan jatkamista tärkeänä. Vaikutuksia näkyy työ- ja opiskeluelämään siirtymisessä. Haastateltavien sosiaalinen toimintakyky on kehittynyt, elämänhallinta on parantunut ja he ovat kasvaneet henkisesti. Moni haastateltavista kuvaili Jokipajajaksoa pelastukseksi tai ponnauslaudaksi, johon opinnäytetyön nimikin perustuu.

Ainoastaan haastateltavien kokemukset vertaistuesta jäivät suppeaksi. Tämä saattaa johtua siitä, että Jokipajalla nuoret eivät ole ajatelleet vertaistukea ja sen merkitystä pajan toiminnassa tai siitä, ettei Jokipaja keskity toiminnassaan vertaistuen korostamiseen. Syy tutkimustulosten suppeudesta saattaa johtua myös teemahaastattelun onnistumisesta. Haastateltavat eivät välttämättä huomanneet kertoa kaikkea oleellista, jos haastattelu ei ajautunut riittävästi kyseisen teeman pariin.

Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksessä tehtyjen haastattelujen perusteella työpajojen nuoret ovat saaneet työpajoilla asioita järjestykseen ja ryhtiä elämään sekä ovat kehittyneet elämänhallintataidoissa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 94–95). Samansuuntaista kehitystä on myös Jokipajan nuorilla. Tärkeimmäksi tutkimustulokseksi nousikin työpajatoiminnan vaikutus nuorten henkiseen kasvuun sekä arjenhallintataitoihin. Tämä puoltaa selvityksen näkökulmaa, että työpajatoiminnan kannattavuutta ei tulisi mitata ainoastaan työ- tai opiskeluelämään siirtymisellä, vaan rinnalle tulisi ottaa enemmän laadullinen näkökulma työpajatoiminnan muista hyödyistä (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 94–96).

Nuorisotutkimusverkoston tekemässä Nuorisobarometri tutkimuksessa taas selvitettiin, mitkä ovat syyt syrjäytymisen taustalla nuorten omasta mielestä. Syiksi koettiin ystävien puute, oma laiskuus tai välinpitämättömyys, tulevaisuudenuskon puute sekä epäter-

veelliset elämäntavat. (Tuppurainen & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2009, 46–47; Myllyniemi 2014, 51–52.) Teemahaastatteluihin osallistuneiden nuorten sekavan elämäntilanteen taustalla oli usein päihteiden käyttöä, joka vaikutti negatiivisesti arkeen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Taustalla nähtiin olevan myös omaa saamattomuutta.

8.1 Opinnäytetyöprosessin, eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Teemahaastattelu osoittautui hyväksi tutkimusmenetelmäksi tähän opinnäytetyöhön. Valituilla teemoilla saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja keskustelun omainen tutkimusmenetelmä sopii tekijöiden mielestä kyseiselle kohderyhmälle. Kun haastattelut oli tehty, huomattiin, että ylimääräiseltä työltä olisi vältytty, jos haastattelurunko olisi pilotoitu ennen varsinaisia haastatteluja. Tämä olisi tuonut varmuutta haastattelupohjan käytölle ja kysymysten oikeanlaiselle muotoilulle. Pilotointi olisi ollut perusteltua myös siksi, että haastattelija kehittyi selvästi haastattelujen edetessä. Kehitystä tapahtui esimerkiksi kysymysten muotoilussa, kun verrattiin ensimmäisen ja viimeisen haastattelun litterointeja.

Haastattelut sujuivat pääpiirteittäin hyvin ja kaikilta haastateltavilta saatiin tietoa valittuihin teemoihin. Vuorovaikutus oli haastateltavien kanssa luontevaa ja rentoa. Moni heistä kertoi vaikeitakin asioita elämästään, joten tästä voi päätellä haastattelu- ja vuorovaikutus tilanteen sisältävän luottamuksen tunnetta haastateltavilta haastattelijaa kohtaan. Opinnäytetyön eettisyyttä puoltaa se, että kaikki osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti ja olivat halukkaita vastaamaan esitettyihin kysymyksiin. Kaikille haastateltaville kerrottiin, että haastattelut nauhoitetaan. Heille tehtiin selväksi, ettei heitä voida tunnistaa tutkimustuloksista, aineisto säilytetään salassa ulkopuolisilta sekä aineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimusetiikasta kirjoittaneen Kuulan mukaan muun muassa nämä eettiset seikat ovat tärkeitä, kun otetaan huomioon haastateltavan oikeudet (Kuula 2011, 106–107).

Välillä haastattelija käytti teemahaastattelun aikana johdattelevia kysymyksiä, joka luo opinnäytetyön eettisyydelle ja luotettavuudelle suuren kysymysmerkin. Johdattelevuus korostui kehittämisehdotukset – teemassa, jossa keskusteltiin rahoitustarpeista ja siitä, miksi Jokipajan kuuluisi jatkaa toimintaansa. Tämä saattoi luoda paineita haastateltaville, että heidän kuuluu luonnehtia Jokipajaa vain positiiviseen sävyyn.

Opinnäytetyön tavoitteilla ja tarkoituksilla pyrittiin kartoittamaan Jokipajalta saatua hyötyä, joka on toisaalta myös eettisestä näkökulmasta kriittisesti tarkasteltavissa. Haasta-

teltaviksi valittiin pajalaisia, jotka ovat hyötäneet Jokipajan toiminnasta. Toisena vaihtoehtona olisi ollut valita haastateltavat sattumanvaraisesti, jolloin haastatteluista olisi saattanut tulla ilmi myös kokemuksia, joiden mukaan pajalta saatu hyöty ei ole ollut merkittävää. Tämä olisi kuitenkin tarkoittanut kokonaan erilaisen näkökulman valintaa sekä tutkimuskysymysten, tavoitteiden ja tarkoitusten toisenlaista muotoilua. Alkuperäisessä tutkimuksen näkökulmassa haluttiin kuitenkin pysyä, vastaten kysymykseen ”minkälaista Jokipajalta saatu hyöty on?”. Joka tapauksessa haastattelujen keskittymisen nimenomaan haastateltavien kokemaan ja saamaan hyötyyn on opinnäytetyön luotettavuutta ajatellen kyseenalainen.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan pohdittiin käsitteen ”syrjäytyminen” käyttöä. Asiaa mietittiin myös yhdessä toimeksiantajan ja Jokipajan ohjaajien kanssa. Käsitteen käytön eettisyyttä mietittiin ja pohdittiin, onko se liian leimaava. Käsitteen käyttöön kuitenkin päädyttiin, sillä myös muut vaihtoehtoiset käsitteet, kuten ulkopuolinen tai vaikeuksiin joutunut, tuntuivat yhtä jäykiltä eivätkä kuvanneet kohderyhmää riittävän hyvin. Syrjäytymiskäsitteen käyttö sitoo myös opinnäytetyön muihin samaan aihepiiriin liittyviin töihin ja sen löytäminen on helpompaa, kun käytetty terminologia on sama.

Analysointiprosessia olisi helpottanut se, että teemat olisi mietitty tarkemmin ennen varsinaisia haastatteluja. Tämä oli opinnäytetyön tekijöille kuitenkin eräänlainen oppimisprosessi ja uusien yläluokkien muodostuminen toi uutta näkökulmaa aiheen tarkasteluun. Tuloksien luotettavuutta lisää se, että tutkimusprosessi ja sen vaiheet on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman tarkasti auki.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden ja hyvän tieteellisen käytännön mukaan eettisesti hyvä tutkimus kunnioittaa haastateltavan itsemääräämisoikeutta, välttää henkisten, sosiaalisten ja taloudellisten haittojen tuottamista haastateltaville sekä antaa heille yksityisyyden ja tiedon suojan (Kuula 2011, 231, 237–239). Opinnäytetyössä on toimittu näiden ohjeiden mukaan ja siksi se on pääpiirteissään eettinen. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että tekijät ovat tietoisia omasta vaikutuksestaan aineistoonsa ja tutkimusprosessiin (Kylmä & Juvakka 2007, 129).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa korostetaan aineistonkeruuseen ja raportointiin liittyvää tiedostamista. Luotettavuutta lisää, että koko työhön vaikuttavat tekijät otetaan raportoinnissa huomioon. (Aaltola & Valli 2015, 84–87.) Opinnäytetyössä pyrittiin selkeään ja yksityiskohtaiseen raportointiin. Lisäksi luotettavuutta ja eettisyyttä on pohdittu kriittisesti, kuitenkin työn tarpeita ja tavoitteita kunnioittaen.

Opinnäytetyöprosessin alkua kuvaa aikataulun venyminen, joka aiheutti suuren työmäärän loppumetreille. Lopun kirimisen ja intensiivisen työskentelyn avulla opinnäytetyö valmistui kuitenkin aikataulussa. Työskentelyprosessin aikana tekijät ovat oppineet valtavasti työpajatoiminnasta, syrjäytyneiden auttamisesta, sekä teemahaastatteluprosessista ja laadullisen aineiston analyysistä. Mistään näistä aihealueista ei ennen prosessia ollut sen syvempää tietoa. Työskentelyä helpotti suuri motivaatio aihetta kohtaan. Haastatteluiden jälkeen aineistoa tarkasteltaessa huomattiin, kuinka suuri vaikutus työpajatoiminnalla on ollut nuorten elämässä. Tämä antoi lisää motivaatiota opinnäytetyön kirjoittamiseen. Työskentelyä on helpottanut myös sujuva yhteistyö ja samankaltaiset näkemykset työskentelystä työn tekijöiden kesken. Lisäksi yhteistyö toimiksiantajan kanssa on ollut avointa ja sujuvaa.

8.2 Kehittämisehdotukset

Tutkimustulosten pohjalta Jokipajan toimintaa pidetään kannattavana ja sen toiminnalla on selkeitä vaikutuksia pajalaisten elämään. Tältä näkökulmalta Jokipajan toimintaa tulisi myös jatkossa tukea ja kehittää. Opinnäytetyön yhtenä tehtävänä oli kerätä haastateltavilta konkreettisia kehittämisehdotuksia jatkoa varten. Haastateltavat kokivat, että erityisesti Jokipajan tilat kaipaisivat uudistusta. Lisäksi välineiden ja materiaalien uusiminen helpottaisi pajalla työskentelyä. Tilojen ja välineiden avulla työskentelymotivaatiota saataisiin mahdollisesti lisättyä. Haastateltavat nostivat esille myös Jokipajan houkuttelevuuden. Jokipajaa ei pidetä ulkoisesti houkuttelevana, eikä tämän vuoksi paja välttämättä tavoita kaikkia apua tarvitsevia nuoria. Jokipajan ulkosivun houkuttelevuuteen olisi tulevaisuudessa hyvä panostaa. Paikan antama ensivaikutelma saattaa joskus olla se ratkaiseva tekijä päätöksen taustalla, tulenko pajalle vai en.

Opinnäytetyön haastatteluaineistosta ei saatu riittävän kattavaa tietoa vertaistuen merkityksestä. Haastateltavat eivät kokeneet saavansa varsinaista vertaistukea muilta pajalaisilta. Vertaistuen hyödyntäminen voisi ollakin hyvä jatkokehittämisidea Jokipajan toimintaan. Jokipajalla on hyvät lähtökohdat vertaistuen harjoittamiselle, sillä pajalla olevat nuoret ovat hyvin samankaltaisissa elämäntilanteissa ja elämän historiassa on samankaltaisuuksia. Omien kokemusten jakaminen muiden pajalaisten kanssa, saattaisi auttaa omien asioiden prosessoimisessa. Vertaistuesta on todettu kuitenkin olevan hyötyä. Parhaimmillaan ihminen voi löytää voimavaransa uudelleen. (Holm ym. 2010, 11–22.)

Vertaistuen harjoittamisessa ei voi luottaa pelkästään spontaaniin tuen jakamiseen. Nuoret ovat usein paljon halukkaampia jakamaan omaa apuaan, jos on olemassa jokin menetelmä tai järjestelmä, joka kertoo, miten tämä tehdään. (Cowie & Wallace 2000, 9.) Jatkossa voisikin miettiä, voiko Jokipaja kannustaa pajalaisia enemmän vertaistukeen ja kokemusten jakamiseen. Esimerkiksi erilaisten vertaistukea hyödyntävien menetelmien kehittäminen ja testaaminen voisivat tuoda uutta sisältöä Jokipajan toimintaan. Tämä voisi olla myös hyvä kehittämisen näkökulma toimintaterapian kannalta, sillä toiminnallisilla menetelmillä voitaisiin vertaistukea lähestyä houkuttelevalla ja turvallisella tavalla.

Tulevaisuudessa toimintaterapian osaamista syrjäytyneiden auttamisessa voitaisiin hyödyntää entistä enemmän. Toimintaterapeutilla on osaamista esimerkiksi arjenhallintataitojen harjoittamiseen. Arjen toiminnoilla ihminen organisoii aikaansa ja luo rytmiä elämälleen (Townsend & Polatajko 2007, 22). Esimerkiksi ryhmäterapiassa voidaan yhdessä muiden ryhmäläisten kanssa harjoitella raha- ja kotiasioiden hoitoa. Arjen hallinnalla on merkitystä erityisesti syrjäytyneiden auttamisessa, sillä usein elämä saattaa olla sekavaa eikä siitä löydy struktuuria luovia tekijöitä. Lisäksi mielekkään toiminnan avulla syrjäytyneet saadaan helpommin sitoutumaan asioihin ja tätä kautta tuodaan elämään lisää sisältöä. Usein tekijät ja ongelmat syrjäytyneisyyden taustalla ovat moninaiset ja toimintaterapeutilta löytyy ammattitaitoa näiden syiden selvittämiseen ja monipuoliseen auttamiseen. Toimintaterapeutilta löytyy myös arviointimenetelmiä, joiden avulla muutosta voidaan mitata ja toiminnan vaikuttavuutta arvioida.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (Toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cowie, H. & Wallace, P. 2000. Peer support in Action: From Bystanding to standing by. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- Creek, J. & Lawson-Porter, A. 2010. The Core Concepts of Occupational Therapy. A Dynamic Framework for Practice. Lontoo & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Escorel, S.; Hernández, M.; Johnston, H.; Mathieson, J.; Popay, J. & Rispel, L. 2008. Understanding and Tackling Social Exclusion. Final report to the WHO Commission on Social Determinants of Health From the Social Exclusion Knowledge Network.
- Fisher, A.G. 2009. Occupational Therapy Intervention Process Model: A model for planning and implementing top-down, client-centered, and occupation-based interventions. Fort Collins, CO; Three Star Press.
- Hersch, G.; Lampert, N. & Coffey, M. 2005. Activity Analysis. Application to Occupation. Yhdysvallat: SLACK Incorporated.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Holm, J.; Huuskonen, P.; Jyrkämä, O.; Karnell, S.; Laimio, A.; Lehtinen, I.; Myllymaa, T. & Vah-tivaara, J. 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.
- Hoyme, A.; Ikiugu, M.; Mueller, B. & Reinke, R. 2015. Meaningful occupation clarified: Thoughts about relationships between meaningful and psychologically rewarding occupation. South African Journal of Occupational Therapy. April 2015, Number 1, Volume 45.
- Huumonen, S. (Toim.) 2014. Työ- ja yksilövalmennus työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys Ry.
- Hyväri, S.; Laine, T. & Vuokila-Oikkonen, P. (Toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, T. & Palo, S. 2014. Työpajapedagogiikka. Valmennuksen pedagogisia lähtökohtia työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys Ry.
- Juhila, K. 2015. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.
- Juvakka, T. & Kylmä, J. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Lappalainen-Lehto, R.; Romu, M-L. & Taskinen, M. 2008. Haasteena päihteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Myllyniemi, S. (Toim.) 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura.
- Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys 12/2011.

Myrskylä, P. 2012. Hukassa- Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi no 19. Viitattu 3.4.2016 <http://www.eva.fi> > Julkaisut > Analyysit > Hukassa

Notkola, V.; Pitkänen, S.; Tuusa, M.; Ala-Kauhaluoma, M.; Harkko, J.; Korkeamäki, J.; Lehikoinen, T.; Lehtoranta, P.; Puumalainen, J.; Ehrling, L.; Hämäläinen, J.; Kankaanpää, E.; Rimpelä, M. & Vornanen, R. 2013. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.

Rondon, J.; Campbell, J.; Galway, K. Leavey, G. 2014. Exploring the Needs of Socially Excluded Young men. Centre for Mental Health Research, Northern Ireland Association for Mental Health, Belfast, UK. Department of Social, Therapeutic and Community Studies, Goldsmiths, University of London. London, UK. Children & Society, Volume 28, (2014) pp. 104–115.

Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa – kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Sininauhaliitto ja Sininauhasäätiö. 2016. Turun Jokipajalla edistetään nuorten valmiuksia työelämään. Viitattu 27.4.2016 <http://www.sininauhaliitto.fi> > Haku: Jokipaja > Turun Jokipajalla edistetään nuorten valmiuksia työelämään.

Taylor, R. 2008. The Intentional Relationship. Occupational Therapy and Use of Self. Philadelphia: F. A. Davis Company

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 24.9.2016 <http://www.thl.fi> > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Työn tueksi > Nuorten syrjäytyminen

Toivio, T. & Nordling, E. 2013. Mielenterveyden psykologia. Porvoo: Edita.

Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (Toim.) 2008. Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Townsend, E. & Polatajko, H. 2007. Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy vision for Health, Well-being & Justice Through Occupation. Ottawa: CAOT Publications ACE.

Townsend, E.; Stanton, S.; Law, M.; Polatajko, H.; Baptiste, S.; Thompson-Franson, T.; Kramer, C.; Swedlove, F.; Brintnell, S. & Campanile, L. 2002. Enabling Occupation. An occupational therapy perspective. Ottawa: CAOT Publications ACE.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuppurainen, S. & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. 2009. Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100. Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisu 42.

Valtakunnallinen Työpajayhdistys Ry. 2015a. Viitattu 28.10.2016. www.tpy.fi > Työpajatoiminta Suomessa

Valtakunnallinen Työpajayhdistys Ry. 2015b. Viitattu 12.9. 2016 www.tpy.fi > Aineistot > Tilastot 2015 > Työpajatoiminta 2015.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Viitattu 10.9.2016 <http://www.vtv.fi> > Julkaisut > Tuloksellisuustarkastuskertomukset > 2007 > Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.

Varsinais-Suomen Sininauha ry. 2015. Nuorten työpaja. Viitattu 4.4.2016 <http://www.vsininauha.fi> > Jokipaja – Nuorten työpaja

Teemahaastattelun runko

Jokipajalle tulo

- Tilanne ennen

Työpajatoiminta

- Millä pajalla?
- Kokemukset

Opiskelu- ja työelämä

- Jokipajan vaikutus
- Tilanne tällä hetkellä
- Tulevaisuuden haave?

Vapaa-aika

- Sosiaaliset suhteet
- Harrastukset

Muut pajalaiset

- Sosiaaliset suhteet

Ohjaajat

- Vaikutus
- Kokemukset

Kehitysideoita

- Rahoituksen tarve